

bomen nieuws

1

januari/februari 1990

Een uitgave van de
bomenstichting

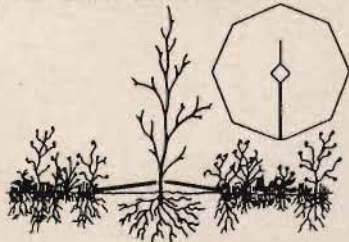
*Kenmerkend voor de
Amsterdamse grachten
is de iepenbeplanting.
De Bomenstichting
vreesst dat, door het af-
schaffen van de iepe-
ziekte bestrijding door
het Ministerie van
Landbouw, dit beeld in
de nabije toekomst zal
zijn verdwenen.
foto: Koos Koopmans*

TOPLAN TOPLAN MULCHSCHIJVEN

• HOUDEN UW JONGE AANPLANT ONKRUIDVRIJ

- DOELTREFFEND
- KOSTENBESPAREND
- UIT 100 % RECYCLING-MATERIAAL
- EENVOUDIG TE GEBRUIKEN
- MILIEUVRIENDELIJK
- GEBRUIKSDUUR CA. 3 JAAR

Handelsonderneming **Kleistra**

Postbus 126, NL 6860 AC Oosterbeek, tel. (08308) 19 71.

BOOMVERZORGING

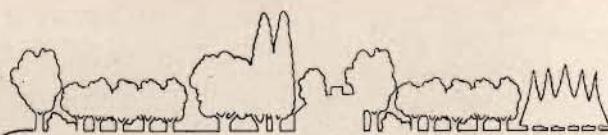
GEWOON JE WERK DOEN,
AL MEER DAN 30 JAAR.

LANDSCHAPSWERK HEYMAN

8330 AB Steenwijk - Postbus 61 - Telefoon 05210 - 14105

7670 AD Vriezenveen - Postbus 162 - Telefoon 05499-61020

boomkwekerij hoveniersbedrijf

GROENCENTRUM J TONSEL

HORLOSEWEG 10 - 12, 3845 LA HARDERWIJK

Tel.: 03417-59614

VOOR AANLEG EN ONDERHOUD VAN:

- * Plantsoenen, openbaar groen
- * Gazons en sportvelden
- * Windsingels, erfbeplantingen
- * Recreatie-terreinen
- * Bedrijfs- en industriebeplantingen
- * Wegbermen en ruwgrasterreinen

VOOR LEVERING VAN:

- * Park- en laanbomen
- * Eiken in vele soorten en variëteiten
- * Zware solitairbeplanting
- * Sierheesters; rozen
- * Coniferen en heesters
- * Bos- en haagplantsoenen

VERZORGING VAN:

- * Dunnings- en veilingswerkzaamheden
- * Houtaankoop
- * Alle voorkomende plantwerkzaamheden
- * Verzorgen en adviseren van subsidieaanvragen
- * Wildafweervoorzieningen
- * Inventarisatie/beheersplannen

Meijer Groen en Recreatiebeheer

Uw bomen zijn ons waard.

Snoeien d.m.v. klimspecialisten of hoogwerker.

Velling - dunningen, wondbehandeling.

Specialist in "moeilijke gevallen".

Vrijblijvend advies en offertes.

MEIJER

Groen en Recreatiebeheer Huizen

Langerhuizenweg 1, 1272 RA Huizen (NH), Telefoon 02152-53568

In dit nummer...

4

Ruim twaalfhonderd jaar na de dood van Bonifatius

De verandering van stadsgas naar aardgas ging ten koste van veel bomen. Dit feit was in 1970 mede aanleiding om de Bomenstichting op te richten. Wat gebeurde er daarna?

foto: Wim Meyers

7

Jørn Copijn is bezorgd

Bekend boomverzorger

Jørn Copijn was één van de oprichters van de Bomenstichting. In 1985 werd hij benoemd tot ere-adviseur van de Bomenstichting.

Wim Meijers sprak met hem.

8

Bekendmaking register van boom-monumenten

In maart wordt het register van monumentale bomen tijdens een persconferentie officieel overhandigd aan de heer ir. W.F.S. Duffhues, directeur van van de directie Bos- en Landschapsbouw.

12

Iepeziekte bestrijding na 1990

Minister Braks kondigde eind vorig jaar aan in 1991 de iepenziekte bestrijding te willen stoppen. De Bomenstichting was het hier niet mee eens en protesteerde

En verder in dit nummer:

De Bomenstichting bestaat 20 jaar
Ingrid Surstedt verlaat secretariaat
NS op het goede spoor
Mensen verantwoordelijk voor
stormschade door bomen
De lindeboom in Nederland (2)
De bomen in het schildersreservaat
van Sababurg
Bomen en de 3e Nota Waterhuishouding

4
6
10
12
17
20
21

Doe-het-zelf-agenten
Oplossing Bomenpuzzel
Aktueel
Boekbesprekingen
Symposium 'Bomenstad of stenen stad'
Agenda
Wie weet bomen hoger dan 40 meter?
School adopteert boom
22
22
23
24
25
26
26
26
bijlage: inhoudsopgave 1989

Voorwoord

De Bomenstichting bestaat 20 jaar

mr. E. W. de Kruijff

Een korte en tevens gedenkwaardige periode. Een felicitatie waard? Ja zeker. We laten ons graag feliciteren, want 20 jaar Bomenstichting heeft ergens toe geleid. We hebben die 20 jaar niet passief doorgebracht, maar actief gewerkt aan het verwezenlijken van onze doelstelling en aan onze groei. We zijn nog steeds niet groot, maar ons bereik is dat wel. In de vakwereld zijn we een erkend, deskundig en onafhankelijk instituut. Bij 'het grote publiek' worden we steeds beter bekend als de organisatie die op de bres staat voor bomen.

Voor de inventarisatie van monumentale bomen (en alle plannen, die we daarmee hebben) heeft bijgedragen aan die bekendheid en aan het vergroten van de aandacht voor bomen.

Aan de andere kant is het een feit, dat we nog lang niet aan onze opheffing hoeven denken. Het is zelfs meer dan ooit nodig, dat er een organisatie is, die voor de bomen opkomt. In vergelijking met de problemen van 20 jaar geleden is de dreiging nu veel groter, omdat die zich op veel grotere schaal afspeelt. Hoewel de 'zure regen' nog niet dat effect heeft dat steeds werd voorspeld, zijn er toch voldoende aanwijzingen, dat de groeiomstandigheden en conditie van bomen achteruit gaan, wat ze weer gevoeliger maakt voor bedreigingen van secundaire aard.

De problemen van 'vroeger' spelen nog steeds en zijn ook toegenomen. Verstedelijking is daarvan een van de grootste.

Bomen kunnen dus nog steeds niet goed functioneren. Ze worden in een keurslijf gedwongen en dwarsgezet. Verminkt en vergiftigd. Als het om dieren ging - die ons kunnen aankijken! - zou iedereen ach en wee roepen, vooral om de dieren zelf! Nu het om bomen gaat, kijken we alleen wat voor gevolgen dat heeft voor onszelf. Dat bomen wellicht ook recht hebben op een natuurlijk en goed bestaan, simpelweg omdat ze erbij horen, komt nauwelijks bij ons op. Daar ligt nog een taak voor de Bomenstichting, naast het wijzen op de gevolgen, die al dat geknoei met de natuur voor ons eigen voortbestaan heeft.

De viering van het vierde lustrum biedt gelegenheid om opnieuw aandacht voor bomen te vragen. U vindt meer bijzonderheden over onze plannen in dit Bomennieuws. Ik roep de lezer op, één van onze activiteiten bij te wonen!

Na afloop van dit jaar hoop ik u veel goeds te kunnen melden, zowel als het gaat om de zorg voor bomen als over het aantal donateurs. We rekenen op een verdubbeling van beide.

mr. E.W. de Kruijff
voorzitter Bomenstichting

Ruim twaalfhonderd jaar na de dood van Bonifatius

Op 5 juni 754 werd Bonifatius in Dokkum door woedende Friezen vermoord. Hiermee kwam een eind aan zijn kruistocht tegen de heidense eiken. De eik was de boom die in het Germaanse geloof een belangrijke plaats innam als woonplaats van Wodan. Bonifatius gaf op zijn evangelisatietocht door Nederland opdracht, de eiken te vellen en probeerde daarmee het Germaanse geloof uit het land te bannen.

De Friezen kwamen waarschijnlijk niet zozeer op voor het behoud van de eik als boom, maar als symbool. Tegenwoordig heeft de boom voor velen nog steeds een symbolische functie. Door anderen wordt de boom als onmisbaar voor het leven op aarde beschouwd en daarom dient er zorgvuldig mee te worden omgesprongen.

men aan de gang. Veel gasleidingen bleken te lekken, wat tot gevolg had dat bomen stierven als gevolg van zuurstof tekort bij de wortels.

Op 8 juli 1970 werd de akte voor oprichting van de Bomenstichting gepasseerd bij een notaris in Amsterdam. In het hierna volgende artikel wordt een stukje historie vanaf de oprichting blootgelegd. Anno 1990 zijn er vijf werknemers in dienst, zijn, verspreid over het land, ongeveer zeventig kontaktpersonen actief en telt de achterban drieduizend donateurs.

1970 - In het voorjaar wordt door mensen van het eerste uur bestaande uit o.a. mr. H.A.N. Dinger van Kruiningen, H.P. Dijkhuizen, Jhr. mr. H.G.A. Hooft, mw. Brandligt-Udo de Haes, E. Amons, dr. W.H. Schukking en de gebroeders A. en J. Copijn nagedacht over de naam van een stichting die zich tot doel zal stellen: "Het in stand houden van de boom als individu. Vooral alleenstaande bomen en bomen met een bijzondere geschiedenis, maar ook bijzondere vormen van bomen, zoals snoeilinden, wil de stichting helpen behouden." Uit de mogelijkheden 'Boomzorg', 'Boomschut', 'Boomvrienden', 'Leven met Bomen', 'Mens en Boom' en 'Bomenstichting' kiest men uiteindelijk voor de laatste. In de eerste maanden na de oprichting wordt hard gewerkt aan het bekend maken van de stichting bij allerlei instanties, waaronder de

Bomen bedreigd door lekkenende gasleidingen

ARNHEM - Opnieuw wordt een aantal bomen in
verband doodend door lekkages in verouderde put-
ten. De gemeentelijke plantsoencommissie is inmid-
dele bezig met het reilen van een breuk aan de
inverv. nabij Lake-Graaf.

den", aldus de heer H. Faling van de [redacted]

De problemen zijn ontstaan met de druk van het aardgas. De bestaande gasleidingen waren, en zijn ook nu, niet bestand tegen de druk van het aardgas. Niet alleen de bestaande gasleidingen, maar ook de waterleidingen en gasleidingen (Gevest) zijn niet bestand tegen de druk van het aardgas. Veel leidingen zijn te kort en te smal. Veel leidingen zijn te oud en te klein. Veel leidingen zijn te klein en te oud. Veel leidingen zijn te klein en te oud. Veel leidingen zijn te klein en te oud.

In 1970 ontstond bij een groep vrienden en journalisten het idee om mensen te wijzen op het belang van bomen voor de leefomgeving. In Nederland was door de omschakeling van stads- gas naar aardgas een slachting onder straatbo-

pers en de natuurbeschermingsorganisaties. Het bestuur van de stichting wordt bijgestaan door adviseurs, waaronder ook Bert Garthoff, van het in die tijd bekende VARA-radioprogramma 'Weer of geen weer'.

1971 - Het korrespondentie-adres van de jonge stichting is het huis van de toenmalige voorzitter mr. Hooft te Zeist. Naast de bekendmaking van de Bomenstichting wordt er steeds meer gewerkt aan bemiddeling en advisering bij boomproblemen. In maart van dat jaar wordt de restauratie bekostigd van de 'Florisboom' te Muiderberg. De Bomenstichting schenkt f 5.500,- voor het noodzakelijke onderhoud aan deze paardekastanje.

Het eerste Informatieblad verschijnt. Aan het eind van het jaar worden er ruim tweehonderd donateurs geteld.

1972 - De werkzaamheden nemen zodanig toe dat de bestuursleden en adviseurs het in hun vrije tijd niet meer kunnen bolwerken. De financiën laten toe dat er een bescheiden secretariaat kan worden ingesteld. Op 13 december treedt mejuffrouw M. Meerloo voor halve dagen in dienst van de Bomenstichting. Door het ont-

wordt gewerkt aan een interne beleidsnotitie voor de komende jaren.

1978 - Jogchum van den Brink komt in dienst van de Bomenstichting en zal gedurende acht jaar een drijvende kracht blijken te zijn achter de activiteiten. Marjan ten Cate wordt voorzitter. Mr. de Kruijff blijft bestuurslid.

1979 - Voorbereidingen voor de viering van het tienjarig bestaan in 1980.

1980 - In het lustrumjaar verschijnt het gedichtenbundeltje 'Dichter bij Bomen' en in samenwerking met Natuurmonumenten het boekje 'Bomen en Wet'. In slot Zeist wordt een tentoonstelling van tekeningen en schilderijen georganiseerd. De studiedag in het kader van het lustrum heeft als thema 'Bomen in stad en land(schap)'. Aan het eind van het jaar komt de mededeling van het Ministerie van C.R.M. dat er in het kader van het toen geldende 'arbeidsplaatsenplan' een tweede medewerker kan worden aangetrokken. Jorika van Ham vervult de vacature, in 1983 opgevolgd door Frank Moens.

1981 - Het idee ontstaat om de landelijke inventarisatie van monumentale bomen, die in de zeventiger jaren bij Staatsbosbeheer werd uitgevoerd en vastliep, nieuw leven in te blazen. Er wordt een oproep gedaan voor kontaktpersonen. Uit de aanmeldingen worden zo'n veertig personen gekozen.

Het aantal donateurs bedraagt ruim 1500.

1982 - De Engelse kunstenares, Jane Kingshill, vervaardigt de expositie van de Bomenstichting voor de Floriade in Amsterdam die zomer. Aan de kontaktpersonen wordt gevraagd mee te

werk vanuit de slaapkamer

breken van kantoorruimte wordt het werk, volgens de notulen van een bestuursvergadering 'vanuit haar slaapkamer' verricht. Het idee wordt geboren om korrespondenten aan te stellen, voorloper van de kontaktpersonen.

1973 - De IONA-stichting in Amsterdam stelt een kamertje ter beschikking. Mr. E.W. de Kruijff volgt voorzitter mr. Hooft op. Er wordt een aanvraag tot subsidiëring bij het Ministerie van C.R.M. ingediend.

1974 - De werkzaamheden nemen enorm toe. Een halve dagtaak is niet meer toereikend om alle adviezen en de daarbij behorende administratie uit te voeren. Dit gebrek aan personeel zal tot 1990 niet meer veranderen. Het achtste Informatieblad verschijnt aan het eind van het jaar.

1975 - Het eerste lustrum. Het Ministerie van C.R.M. stelt voor het eerst een subsidie van f 50.000,- beschikbaar. Hierdoor kan het secretariaat de hele dag worden bezet. De kantoorruimte moet worden verlaten. Veranderingen en uitbreiding van Bestuur en adviseurs. Enkele namen zijn: ir. M. ten Cate- van Elsland, ir. D. de Groot, mr. Th. Sandberg.

1976 - De Bomenstichting vindt onderdak bij de Vogelbescherming in Zeist. Mw. A.M. Nengerman volgt mw. Meerloo op. Op 5 oktober verschijnt het eerste Bomennieuws, dat drie kantjes A4 omvat. Het donateursaantal groeit gestaag; de eerste donateursdag wordt georganiseerd op landgoed Queeekhoven.

1977 - Een jaar waarin veel adviezen worden gegeven. Het Bomennieuws verschijnt drie keer. Er

Bomenstichting betaalt de restauratie van dorpsboom

Muiderberg. - De restauratie van de Dorpsboom te Muiderberg, waarvoor een bedrag van f 5.500 nodig is, zal worden gefinancierd en bekostigd door de Bomenstichting te Zeist. Deskundigen van deze stichting hebben verklaard dat de boom na herstel nog zeker 100 jaar kan blijven bestaan. Men is zelfs van mening dat de boom na behandeling minder gewaar oplevert dan vele volwassen opgeschijmde bomen, waar geen doelmatige verbetering van de opbouw of beleving van de plaatsgevonden.

Het contact met de stichting is op inf...

De Florisboom - een paardekastanje - te Muiderberg in 1989

werken aan een proefinventarisatie 'monumentale bomen'.

De Bomenstichting houdt een inzamelingsactie voor het behoud van de oudste paardekastanje in Amsterdam.

1983 - Het eerste exemplaar van 'Stadsbomen van Acer tot Zelkova' wordt overhandigd aan de voorzitter van de Vereniging van Hoofden van Beplantingen, de heer Guldemon. De poster

'Spreukenboom' verschijnt. Bomennieuws nieuwe stijl komt uit. Het donateursaantal stijgt tot boven de 2000.

1984 - Het Ministerie van Landbouw en Visserij verstrekt een subsidie van f 30.000,- ter bekostiging van de materiele kosten voor de inventarisatie. De eerste coördinator van dit project wordt aangesteld. Er wordt een speciale persdag georganiseerd om te wijzen op de gevolgen van dijkverzwaring voor bomen.

1985 - Dit jaar staat in het teken van het vijftienjarig bestaan van de Bomenstichting. Op het se-

cretariaat worden de twee vaste medewerkers bijgestaan door enkele vrijwilligers om zo het enorme werkaanbod het hoofd te kunnen bieden.

Het jaar beleeft zijn apotheose met een druk bezochte 'Bomendag' op kasteel Groeneveld te Baarn. J'orn Copijn wordt benoemd tot ere-adviseur.

De eerste bomenadoptie in samenwerking met de Kring Praktiserende Boomverzorgers vindt plaats te Kloetinge (gem. Goes).

1986 - Het aantal werknemers op het secretariaat groeit. Door extra projectsubsidie is de Bomenstichting in staat een derde medewerker in vaste dienst aan te stellen. Per 1 december treedt Ingrid Surstedt in dienst.

De inventarisatie van monumentale bomen verloopt minder voorspoedig dan was verwacht. Een vaste coördinator blijkt onontbeerlijk. Gelukkig draagt het Prins Bernhardfonds bij in de kosten. Kees Wagtmans en Domien Driessen werken hard aan het vergaren van inventarisatiegegevens.

Marjan ten Cate wordt directeur van de Bomenstichting en secretaris van het bestuur; mr. E.W. de Kruijff neemt de voorzittershamer weer ter hand.

1987 - Hans Gierveld volgt Jogchum van den Brink op.

Het NOS-programma 'Van Gewest tot Gewest' besteedt aandacht aan de inventarisatie in de provincie Utrecht. De Bomenstichting wint de Nationale Conservation Award voor haar project 'Inventarisatie monumentale bomen'.

1988 - Het project 'Inventarisatie van monumentale bomen' dingt mee naar de Europese Conservation Award. Kontaktpersonen en medewerkers lopen etappes in de Pieterpad Milieu-estafette. In het najaar start de actie 'Vroege

een vaste coördinator blijkt onontbeerlijk

Vogelbos'. Met de verkoop van certificaten zal de aankleding van een natuureducatief bos worden gefinancierd. De actie brengt ruim f 33.000,- op.

Het eerste themanummer van Bomennieuws verschijnt.

1989 - Wim Meijers neemt het werk van Hans Gierveld over. De grens van 3000 donateurs wordt overschreden. De geheel herziene druk van 'Bomen en Wet' verschijnt. Op 5 april wordt het 'Vroege Vogelbos' door minister Nijpels geopend.

Het project 'Inventarisatie monumentale bomen' wordt voltooid. Leon van Schöll wordt als projectmedewerker aangesteld om de bekendmaking van de registratie gegevens voor te bereiden. Het blijkt dat veel mensen en vooral ook de media nieuwsgierig zijn naar de uitkomst ervan.

1990 - En verder.....

Frank Moens

... 1982 - De Engelse kunstenaar, Jane Kingshill, vervaardigt de expositie van de Bomenstichting voor de Floriade.

Ingrid Surstedt verlaat secretariaat

foto: Wim Meijers

Na ruim drie jaar bij de Bomenstichting te hebben gewerkt, heeft Ingrid Surstedt de Bomenstichting verruild voor een andere werkgever. Haar verhuizing naar het oosten van het land is de oorzaak van haar vertrek.

Mede dankzij haar enorme werkinzet en enthousiasme was het mogelijk de activiteiten van de Bomenstichting te laten toenemen. We wensen Ingrid een goede toekomst toe. Jacqueline Langras heeft per 1 februari de plaats van Ingrid ingenomen.

J'ørn Copijn is bezorgd

J'ørn Copijn stamt uit een familie die al sinds 1750 werkzaam is in de groene sector. Grootvader Hein Copijn was verantwoordelijk voor het ontwerp van het Wilhelminapark in Utrecht: "Eén van de eerste volksparken in Nederland, met aan de ene kant een 'dendrologisch' gedeelte en aan de andere kant een deel voor feesten en sport", aldus J'ørn Copijn, die tegenwoordig leiding geeft aan een bedrijf dat actief is op het gebied van groen en groenbeheer, zoals boomverzorging en binnenbeplantingen. Wim Meyers sprak met hem over het ontstaan van de Bomenstichting twintig jaar geleden en bespeurde tijdens dit gesprek enige ongerustheid over de huidige ontwikkelingen in het boomverzorgingsvak.

Zelf is J'ørn Copijn ooit begonnen als beroeps-imker. Als hij op een dag de Duitse boomchirurg Michael Maurer aan het werk ziet, besluit hij bij deze in de leer te gaan en het vak van boomchirurg te leren. In 1965 krijgen J'ørn Copijn en zijn broer Allrik een opdracht in Nederland: de behandeling van de oude linde van Levendaal. In 1966 beginnen de broers een eigen bedrijfje en zijn daarmee de eerste boomchirurgen in ons land. De oude linde van Levendaal wordt in 1986 tijdens het twintigjarig jubileum van het bedrijf - waar inmiddels zo'n 40 mensen werken - geadopteerd.

● *Je bent wel eens de 'bewustmaker van het boombewustzijn' genoemd. Wat vind je van die kwalificatie?*

"Een jaar of twintig geleden probeerden wij - een groepje vrienden en journalisten, waaronder mijn broer Allrik, Bert Garthoff, Henk Hooft en Fred Zandvoort - het publiek en bepaalde overheden te interesseren voor de schoonheid van bomen en de sfeer die ze aan een landschap kunnen geven. Wij hadden de behoefte om aan een grote groep mensen het belang van bomen te laten zien; een grote groep kan meer invloed uitoefenen op de publieke opinie. Bij veel mensen sloeg dit aan, ook omdat Bert Garthoff er in zijn radiopraatje 'Weer of geen weer' vaak aandacht aan besteedde."

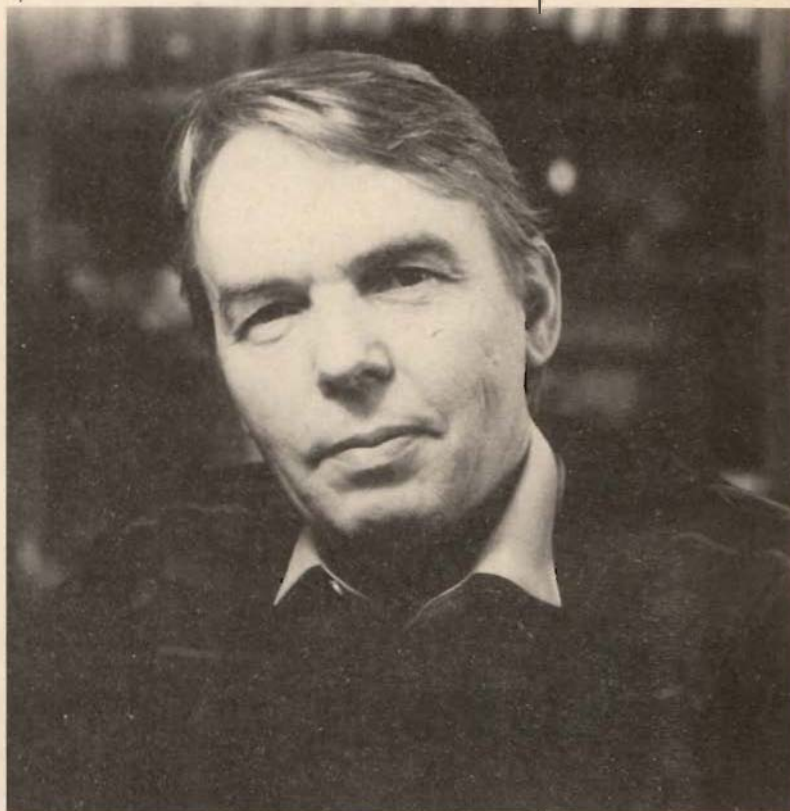
● *Hoe ontstaat dan op een gegeven moment de Bomenstichting?*

"Mijn broer Allrik en ik reden een keer terug van het werk naar huis, toen het idee van een Bomenstichting werd geboren. Dit hebben we doorgesproken met wat andere mensen en zo'n twee maanden later was de stichting opgericht. Mijn schoonvader, die jurist is, heeft nog de stukken opgemaakt."

● *Wat zijn de belangrijkste momenten geweest in de ontwikkeling van de Bomenstichting?*

"Allereerst was dat natuurlijk de erkenning van de Bomenstichting door het ministerie van CRM. Dit betekende dat je voor subsidies in aanmerking kwam, zodat we bijvoorbeeld iemand in dienst konden nemen om administratief werk te doen. Een tweede belangrijke ontwikkeling was

het loskomen van 'Copijn'. Het werd wat vervelend dat mijn broer en ik in elke vergadering onze mening moesten geven over van alles en nog wat. Het is goed geweest dat andere mensen onze rol op een gegeven moment hebben overgenomen. Het laatste belangrijke moment in de ontwikkeling van de Bomenstichting was, toen ze de opdracht kreeg om de inventarisatie van monumentale bomen uit te voeren. Het was trou-

J'ørn Copijn
"Belang van bomen laten zien"
foto. Wim Meijers

wens wel even raar om te zien dat je geestes-kind daarmee een concurrent van je eigen bedrijf werd. Voor mij persoonlijk was mijn benoeming tot ere-adviseur erg leuk. Dit gebeurde bij het vijftienjarig bestaan van de Bomenstichting op het landgoed 'Groeneveld' in Baarn."

Discussie

Het gespreksonderwerp verplaatst zich naar een aktueel onderwerp: de kritische kanttekeningen die binnen de boomverzorgingswereld worden geplaatst bij sommige boomverzorgingstechnieken.

Copijn: "Toen ik mij emotioneel een beetje had losgemaakt van de Bomenstichting heb ik snel

"Er zijn gewoon redenen om wondafdekmiddelen te gebruiken."

moeten leren de verschillende opinies te accepteren die er over bepaalde zaken in 'het vak' bestaan, bijvoorbeeld in de discussie over boomverzorging, zoals verankeren, wondverzorging, ...". We hebben er hard aan moeten werken om

de vaak terechte kanttekeningen die er bij bepaalde boomverzorgings-activiteiten werden geplaatst te vertalen naar de praktijk."

"Ik merk jammer genoeg dat de deze hele discussie over boomverzorging soms wat negatief wordt gevoerd. Niet door de Bomenstichting hoor, maar bijvoorbeeld meer door de adviseurs van de Dorschkamp - waarmee we overigens wel 'on speaking terms' zijn. Kijk, kritiek leveren vanuit de theorie is natuurlijk erg gemakkelijk. Als blijkt dat een, toch al zwakke, boom niet

bomen in het buitengebied. Echt goed onderzoek is gewoon erg duur en daarvoor is deze markt veel te klein."

"Het effect van deze negatieve discussie is, dat veel gemeentes op dit ogenblik weinig doen. Ik ben bang dat - als ik het gevoelsmatig bekijk - het vak door deze discussie in een negatief daglicht komt te staan. Het vak kalft af, de ontwikkeling staat stil. Het oordeel van adviseurs is niet belangrijk meer, want de adviseurs weten het zelf ook niet! Deze stilstand gaat banen kosten, de markt holt achteruit en daarmee ook het bewustzijn dat bomen in onze maatschappij veel zorg nodig hebben. Het is erg belangrijk dat we deze discussie wat positiever gaan benaderen. Juist nu is positiviteit nodig; milieuproblemen, schimmels, ... , ze vragen om onderzoek en om een oplossing."

"Stilstand kost banen. De markt holt achteruit."

goed reageert op een wondafdekmiddel dat wij er opgesmeerd hebben, roepen ze 'dat had je ook niet moeten doen'. Maar er zijn gewoon redenen om wondafdekmiddelen te gebruiken, bijvoorbeeld om krimpscheuren, nectria en indrogen van de cambiumrand te voorkomen. En je kunt in z'n algemeenheid niet zeggen dat iedere boom zichzelf wel redt en een barrière-zone opbouwt zodat opgetreden rotting niet verder de stam ingaat. Dat is gewoon niet waar! Shigo heeft hier wel heel nuttig onderzoek naar gedaan, maar dat zijn algemene gegevens die voor stadsbomen anders uitpakken dan voor

100 jaar

J'ørn Copijn zit zelf niet meer 'in de boom'. "Nee, dat werk moet je dagelijks doen om je vaardigheid goed te kunnen onderhouden. Werken in de boom moet je serieus nemen."

De man die als geen ander betrokken is bij het wel en wee van bomen, hoopt dat de Bomenstichting zich uiteindelijk overbodig zal maken. "Maar dat zal nog wel 100 jaar duren!"

Wim Meijers

Bekendmaking register van boom-monumenten

Het landelijk register van monumentale bomen is compleet. Het is compleet in die zin, dat heel Nederland een keer is geïnventariseerd door de circa 200 vrijwilligers, die aan dit - voor de Bomenstichting - gigantische project hebben meegewerkt. In totaal zijn ruim 8000 objecten in kaart gebracht. Om deze objecten beter te kunnen beschermen, moeten ze bekend zijn bij de

en Landschapsbouw van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Viserij. Vanaf het verschijnen van het themanummer 'Monumentale Bomen' in oktober vorig jaar is er al veel over het voltooien van het register in dagbladen gepubliceerd. De verwachting is dat na de presentatie de stroom van publikaties zal toenemen. Vooral omdat we vanaf dat moment in staat zijn overzichten te maken van elke gemeente, provincie, boomsoort enzovoorts. Door gerichte publikaties wordt de betrokkenheid van de lezers bij het register van boom-monumenten vergroot. We hopen dat hierdoor ook de zorg en aandacht voor de geregistreerde bomen zal toenemen.

Wettelijke bescherming mogelijk?

De afgelopen zeven jaren is duidelijk geworden dat een Monumenten Wet voor bomen alleen niet haalbaar is. In het themanummer 'Monumentale Bomen' (Bomennieuws 5/1989) kwam uitgebreid aan de orde welke instanties de monumentale bomen kunnen beschermen en wat de betreffende maatregelen inhouden. De in dat nummer bijgesloten folder 'Bomen en Behoud' geeft daar een duidelijke samenvatting van. Op pagina 4 van de folder staat: "... Een gemeente is en blijft naast de Monumentenwet en de rijks-monumentenlijst bevoegd tot het voeren van een gemeentelijk monumentenbeleid aan de hand van een gemeentelijke monumentenlijst. Basis voor dit beleid is artikel 168 van de gemeentewet. Begin dit jaar heeft de Vereniging Nederlandse Gemeenten de brochure 'Model-

Monumentale eik te
Denekamp, omtrek 480 cm
foto: Leon van Schöll

verantwoordelijke overheidsinstanties en de burgers. Begin maart wordt tijdens een persbijeenkomst het bestand officieel overhandigd aan de heer Duffhues, directeur van de directie Bos-

monumentenverordening 1988' uitgebracht. De Model-monumentenverordening hanteert voor wat betreft de gemeentelijke monumentenlijst een ruimer monumentenbegrip dan de Monumentenwet, onder meer door de eis van 'vervaardigd' niet te stellen.

De toelichting op artikel 1 van het model stelt uitdrukkelijk de mogelijkheid van het als gemeentelijk monument aanwijzen van een perceel met één of meer waardevolle bomen.

De bescherming van waardevolle bomen is met de status gemeentelijk monument dus mogelijk met de kanttekening, dat de (verbods)bepalingen van de Model-monumentenverordening geen duidelijk op bomen toegesneden redactie bevatten....."

Bekendmaking via de gemeentelijke overheid

Nadat duidelijk werd dat gemeenten beschikken over veel monumentale bomen en over de meest effectieve beschermende maatregelen, is al tijdens de afronding van het inventarisatie- en registratiewerk begonnen met het voorbereiden van de bekendmaking aan de gemeenten. Om een zo groot mogelijke bekendheid aan het register te kunnen geven, zou ook iedere andere eigenaar dan de gemeente persoonlijk op de hoogte moeten worden gebracht. Dit bleek echter een onmogelijke zaak. In de eerste plaats omdat bij inventariseren het niet verplicht was om naam en adres van de eigenaar in te vullen. Er is hiervan dus geen compleet overzicht. In de tweede plaats zou het een zeer kostbare zaak worden om naast alle gemeenten ook alle overige eigenaren te voorzien van een soort registratie bevestiging. Gekozen is toen voor de volgende oplossing. Begin maart zullen gemeenten van ons land beschikken over één of meer topografische kaarten (schaal 1:50 000) van hun grondgebied met daarop de objecten ingetekend en een objectenlijst met toelichting. In een begeleidend schrijven zal er bij de ontvangende instelling op worden aangedrongen de vermelde objecten bekend te maken bij de eigenaren, voor zover het geen bomen van de gemeente zijn. Daarnaast wordt aan de gemeente gevraagd om maatregelen te treffen via het genoemde verordeningstelsel of de bomen op te nemen in een bomenbeleidsplan.

Wij verwachten, gezien de vele vragen die ons al vanuit de gemeenten werden gesteld, een enthousiaste ontvangst van het toegezonden pakket en hopen dat de andere eigenaren spoedig in kennis worden gesteld van de waarde van hun bezit.

Volledigheid nastreven

Alhoewel de veldwerkers nauwkeurig te werk zijn gegaan, bestaat altijd de mogelijkheid dat er een boom over het hoofd is gezien. Het registratie-systeem is zo opgezet dat aanvullingen eenvoudig zijn uit te voeren. Dit geldt ook voor bomen die om wat voor reden dan ook verdwijnen. De directie Bos- en Landschapsbouw en de Bomenstichting, verantwoordelijk voor het aktueel houden van het bestand, roepen daarom iedereen op om melding te maken van vergeten of verdwenen objecten. Op het gemeentehuis is altijd navraag te doen of een object wel of niet is geregistreerd. Zo niet, dan kan een ieder dit schriftelijk, voorzien van één of meer foto's, mel-

den bij het secretariaat van de Bomenstichting, waarna wordt beoordeeld of het object in het register een plaats verdient.

Overzichten uit het bestand

In principe wordt het voor iedereen mogelijk tegen betaling inzage te krijgen in het bestand. Doordat de gegevens in een data-bestand zijn

De dikste populier van Nederland staat bij Nederhemert, omtrek 760 cm

opgeslagen, kunnen allerlei zeer uiteenlopende overzichten worden gemaakt. Of het nu gaat om een lijstje van alle beuken in Groningen of om alle eiken in Gelderland met een omtrek van meer dan vier meter, de computer voert de opdracht feilloos uit.

Voor het uitvoeren van de opdracht moet een vergoeding worden betaald die afhankelijk is van hoeveelheid gegevens die op een lijst worden verzameld. Wilt u hierover meer informatie dan kunt u contact opnemen met het secretariaat, en dan vragen naar Frank Moens.

F.R.M.

● Themanummer 'Monumentale Bomen' inclusief de folder 'Bomen en Behoud' f 7,50

● Folder 'Bomen en Behoud' los exemplaar f 2,50 (Te bestellen bij de Bomenstichting; prijzen inclusief porto)

● Brochure 'Model-monumentenverordening 1988' - Blauwe reeks nr. 74 Uitgave van de Vereniging Nederlandse Gemeenten te Den Haag

NS op het goede spoor

De NV Nederlandse Spoorwegen (NS) staat momenteel volop in de schijnwerpers van de milieudiscussie. Het ambitieuze spoorbedrijf moet onder meer een belangrijke bijdrage gaan leveren aan de oplossing van het verkeersprobleem. Intussen is de blik van NS ook naar binnen gericht: zorg voor het milieu binnen het bedrijf heeft de volle aandacht van NS-beleidsmakers. Drie van deze NS'ers spraken met Wim Meyers over NS en milieu. Tijdens dit gesprek was er veel aandacht voor de belangrijke rol van bomen en stationsgroen.

"Als wij aanvoeren dat het treinverkeer een positieve waarde heeft voor de leefbaarheid in ons land, willen we onze eigen verantwoordelijkheid voor de omgevingskwaliteit niet uit de weg gaan. De grootte en de geografisch sterke gespreidheid van NS vragen om extra aandacht voor de organisatie van milieuzorg binnen de onderneming. Milieuzorg, oog voor de omgeving is voor ons een vanzelfsprekendheid. Het is een maatschappelijke norm."

(NS-direkteur Ploeger in de brochure 'Milieuzorg bij NS'.)

Hans Kaper (Hoofd Milieuzaken) blijft realistisch: "Natuurlijk is NS op milieugebied goed bezig, zeker als het gaat om bomen en stationsgroen. Aan de andere kant moet de zaak ook wel eens overhoop worden gehaald, bijvoorbeeld omdat er een onveilige situatie dreigt te

krijgen te maken met vervelende consequenties als ze zich niet aan de milieuwetten houden. Uiteraard probeert NS die consequenties voor te blijven. Maar dat het hele bedrijf zich instelt op de nieuwe milieuwetgeving is iets van de laatste jaren."

Roel Hoogenboom (Hoofd Buro Tuin- en Landschapsarchitectuur): "Voor wat betreft het stationsgroen en het groen langs de spoorbanen, geldt dit al vanaf 1946. Uit kwaliteitsoogpunt is toen bewust gekozen voor aandacht en zorg voor de groene omgeving."

"De aanleg van stationsgroen heeft vooral rond 1970 een enorme ontwikkeling doorgemaakt", aldus Ben Aben, beplantingsdeskundige bij NS. "De baan van stations-assistent verdween in die dagen en dat bracht met zich mee dat de vele fraai onderhouden tuintjes die bij de stations waren aangelegd, niet meer konden worden onderhouden. Er werden trouwens zelfs wedstrijden georganiseerd wie het mooiste tuintje had. Daar werd enorm veel werk van gemaakt."

Toen de tuintjes verdwenen koos de toenmalige landschapsarchitect van NS, Hein Otto, voor de aanleg van een ander soort stationsgroen, ook om de 'verkaling' tegen te gaan die dreigde te ontstaan omdat veel grote stations werden afgebroken en werden vervangen door 'glazen huizen'. "Wij kozen voor groen als rustgevend punt,

v.l.n.r. Hoogenboom, Kaper, en Aben: "Zorg voor de groen omgeving"
foto: Wim Meijers

ontstaan. We zijn natuurlijk primair een bedrijf dat mensen en goederen veilig moet vervoeren."

● *In de 150 jaar dat NS bestaat is niet altijd even milieuvriendelijk gewerkt. Is er een moment aan te wijzen waarop dat veranderde?*

Kaper: "De mensen zijn in het algemeen milieubewuster geworden. Betrekkelijk nieuw is natuurlijk de milieuwetgeving, waarvoor de kiem zo'n twintig jaar geleden is gelegd. Bedrijven

omdat een station en zijn omgeving van zichzelf al ontzettend druk is", verwoordt Ben Aben deze filosofie.

Plekkie over

Hoogenboom: "Het ontwerpen van stations, de stationsomgeving en het stationsgroen gebeurt in nauwe samenwerking met verschillende diensten binnen NS. Vroeger werd een station ontworpen en als er dan een 'plekkie overbleef'

mocht daar wel een bloemenperkje komen. Nu is het eerder andersom; we kijken naar wat nodig is - ook groen - en letten daarbij op de stedenbouwkundige samenhang. Er is een beleid vastgesteld dat voorziet in de aanleg van groen bij alle projecten die worden ontwikkeld." Kaper vult aan: "We baseren ons hierbij op een bepaald kostenpercentage, een standaardnorm, het zogenaamde 'instelniveau'."

Volgens Hoogenboom is een van de grote problemen waarmee hij te maken heeft, de vele reorganisaties van stationspleinen. "Er is geen omgeving die in vijftien jaar zoveel verandert als een stationsomgeving. Je moet erg goed plannen, anders moeten bij elke reorganisatie de bomen er weer uit."

NS is bezig het groenbeleid voor de stationsomgevingen door te trekken naar de hele spoorlijninfrastructuur. Kaper: "We bekijken dus nu ook aspecten van bermbeheer en de landschappelijke waarde van spoorlijnen."

● Hoe onderhoudt NS zijn bomen?

Aben: "In 1970 zijn we gestart met het systematisch verzorgen van de wat oudere aanplant. Vroeger was het gebruikelijk om bij een nieuw station een boom te planten, zodat we een behoorlijk aantal - wat oudere - bomen hebben. Een mooi exemplaar is bijvoorbeeld de oude linde bij het station in Susteren. Tegenwoordig lopen we alle 'NS-bomen' - dat zijn er zo'n 3750 -

minimaal één keer per vijf jaar even na. En dit zijn niet alleen de bomen direct bij de stations, maar ook de bomen die wat verder op het stationsterrein staan."

Het is bekend dat spoor en bomen elkaar niet altijd even goed verdragen. Aben hierover: "Kijk, NS is in wezen zo complex als een boom en dat betekent dat het ene blaadje het andere blaadje

wel eens wil verdringen om wat meer licht te krijgen. Het klopt dat binnen NS wel eens wat kritisch naar bomen wordt gekeken, vooral als het gaat om de veiligheid van het spoorwegverkeer en het onderhoudswerk. Hierbij hebben we ook te maken met regels, die bijvoorbeeld bepalen dat bomen niet te dicht op de spoorbaan mogen staan."

Het probleem van bladval op de rails - waardoor treinen het risico lopen door te schieten bij het remmen omdat er blad tussen de wielen en de rails komt - is volgens Hoogenboom vrij gemakkelijk op te lossen: "Het is een lokaal voorkomend probleem, dat met een juiste detaillering ter plaatse kan worden voorkomen, bijvoorbeeld door bij sommige stations een trap zodanig met een hellingbaan te combineren, dat het blad niet op de rails kan verwaaien en van tijd tot tijd kan worden weggehaald."

● In hoeverre is vandalisme een probleem als het gaat om stationsgroen?

Kaper: "Abri's en dergelijke zijn wat dit betreft veel gevoeliger." Hoogenboom: "Er zijn weinig voorbeelden van bomen die moedwillig zijn vernield. Bomen werken ook preventief, ze zijn hoger, je kijkt er onderdoor, zodat een soort sociale controle mogelijk is."

Over de toekomst is het drietal positief: "In het kader van het plan 'Rail 21' komt er veel op ons af. Binnen NS bestaat veel aandacht voor milieu en voor groen. Het belang van milieu wordt duidelijk erkend. Niet alleen voor wat betreft het groen, maar ook voor bijvoorbeeld geluidswering langs de spoorbaan."

Kaper: "Het is ook erg verheugend dat we over allerlei milieuzaken goede contacten onderhouden met milieuorganisaties. Dat hopen we zo te houden."

Wim Meijers

"Tegenwoordig lopen we alle 'NS-bomen' - dat zijn er zo'n 3750 - minimaal één keer per vijf jaar even na"
foto: F.J. Stuurman

Boomplantactie

De Bomenstichting gaat NS 12 bomen aanbieden. Deze bomen drukken onze waardering uit voor de belangrijke rol die het openbaar vervoer speelt bij het behoud van het milieu en ons bomenbestand. Het is de bedoeling dat de bomen worden geplant op de voorpleinen van de stations in de Nederlandse provinciehoofdsteden.

Op 14 maart zal minister Braks van Natuurbeheer - namens de Bomenstichting - de 12 bomen overhandigen aan NS-direkteur Ploeger. Voor het planten van de bomen wordt de hulp ingeroepen van de burgemeesters van de betrokken gemeenten. Deze zullen de bomen in de week volgend op 14 maart gaan planten. Dit gebeurt volgens onderstaand schema:

Donderdag 15 maart:

9.30 uur - Zwolle
11.30 uur - Assen
14.00 uur - Groningen
16.00 uur - Leeuwarden

Vrijdag 16 maart:

9.30 uur - Arnhem
11.30 uur - Den Bosch
15.15 uur - Maastricht

Maandag 19 maart:

11.00 uur - Lelystad
14.00 uur - Haarlem

Dinsdag 20 maart:

11.00 uur - Den Haag
15.00 uur - Middelburg

bomenstichting
20 jaar

Bomennieuws - 1/1990

Bomenstichting protesteert tegen besluit Minister Braks Iepeziekte bestrijding na 1990

De Bomenstichting heeft in een brief aan minister Braks geprotesteerd tegen diens besluit per 1 januari 1991, geen geld meer beschikbaar te stellen voor de bestrijding van iepenziekte. De Bomenstichting wil dat de bestrijdingscampagne op een verantwoord niveau wordt voortgezet. De minister stelt dat de iepenziekte 'beheersbaar' is en voortaan kan worden overgelaten aan lagere overheden en particulieren. De Bomenstichting vreest echter dat door geldgebrek bij gemeenten en door onkunde bij particulieren veel zieke iepen zullen blijven staan. Deze bomen vormen een besmettingsbron voor de wijde omgeving.

De Bomenstichting is verder van mening dat incidentele bestrijding op gemeentelijk niveau geen zin heeft zonder een landelijke bestrijdingscampagne. De besmettingsdruk vanuit het buitengebied zal welwillende gemeenten en particulieren uiteindelijk dwingen de bestrijding van iepenziekte op te geven. Het opruimen van alle dode bomen en het herplanten zal de eigenaren vele honderden miljoenen guldens gaan kosten. Dit is een veelvoud van het bedrag dat de minister denkt te besparen.

De Bomenstichting vindt het onjuist dat, in een

tijd waarin bomen het zwaar te verduren hebben vanwege de zure neerslag, de minister een extra aanslag pleegt op onze iepen, die uitgerend wel goed zijn bestand tegen zure neerslag. Iepen nemen bovendien genoegen met marginale groeivoorwaarden en zijn goed opgewassen tegen de negatieve invloeden van het stadsleven, zoals verdichting, vervuiling en beschadiging. Dit maakt de iep tot een stadsboom bij uitstek, die bescherming tegen ziekte verdient.

De brief aan minister Braks is mede ondertekend door de Vereniging van Hoofden van Beplantingen (V.H.B.), de Vereniging Milieudefensie en de Nederlands Dendrologische Vereniging.

Dit bericht werd op 28 november 1989 aan de landelijke pers gezonden.

Intussen heeft ing. A.Hoekstra namens de Bomenstichting en de V.H.B. een gesprek gevoerd met de tweede kamerleden Esseling en de Jong met als resultaat, dat er kamervragen zullen worden gesteld tijdens de begrotingsbehandeling. We zijn zeer benieuwd, wat dat oplevert.

Mensen verantwoordelijk voor stormschade door bomen

Voor al bomen langs straten en wegen vielen om, alsof ze "niet goed vastzaten".

Tijdens de orkaan van 25 januari hebben bomen veel ongelukken en schade veroorzaakt. Ze

foto: Frank Moens

hadden vaak niet genoeg wortels om goed verankerd te staan. Bomen die zich ongestoord hebben kunnen ontwikkelen, hebben wortels tot ver buiten de kroon om bij wind overeind te blijven. Langs wegen en straten, op pleinen en parkeerplaatsen krijgen ze te weinig wortelruimte. Ze kunnen alleen vlakbij de stam wortelen, daar-

buiten is de grond te dicht, te arm, te droog en vaak afgesloten met asfalt of tegels. Tot overmaat van ramp moeten boomwortels de ondergrondse ruimte ook nog delen met kabels en leidingen: riolering, gas- water- en elektriciteitsleiding, telefoonkabels en kabel t.v.

Voor de boomwortels is er geen pardon, als er kabels en leidingen moeten worden gelegd, gerepareerd of weggehaald: ze worden afgehaakt! Al dat graven en hakken, soms minder dan een meter van de stam, vernietigt de verankering van de boom en maakt hem dus kwetsbaar bij storm.

Verder veroorzaken verhoging of verlaging van de grondwaterstand; ophogen, verdichten, afichten of afgraven van de grond rond de boomstam; teveel mest of pekeldirekt op de wortels en nog vele andere activiteiten wortelschade of -sterfte.

De Bomenstichting waarschuwt al jaren voor dit gevaar en krijgt nu op trieste wijze gelijk. Wie bomen wil - en wie wil dat niet - moet ze de ruimte geven, zowel boven- als ondergronds.

Het onderhoud en de controle van bomen moet meer in handen komen van vakmensen. Ook nu bij het beoordelen van scheefgewaaide en beschadigde bomen is een vakkundig advies noodzaak.

M.T.C.

**SACHS
DOLMAR**

EXTRA KLASSE!

*De professionals van
Sachs-Dolmar*

- ➔ meer dan 60 jaar ervaring met kettingzagen
- ➔ gunstige vermogens/
gewichtsverhouding
- ➔ betrouwbare veiligheids-
voorzieningen
- ➔ milieuvriendelijk in gebruik
- ➔ beproefde kwaliteit

SACHS DOLMAR: stukken beter!

machines voor bos,
tuin en park

Handelstraat 25
Postbus 75
6850 AB Huissen/Holland
Tel. 085 - 262923
Fax. 085 - 251316
Telex 45755

STICOMFORT- WAXKLEDING

**WATERDICHT en
toch ADEMEND**

- Een klassiek Engels product, exclusief voor Stierman-Soest vervaardigd.
- Sterk, geeft niet af, veel ruime zakken, comfortabele warme voering, hoge ruime corduroy kraag, geen naden op de schouders.
- Diverse modellen en lengtes, bodywarmer, hoedje, broeken, leggings.

Vraag informatie bij:

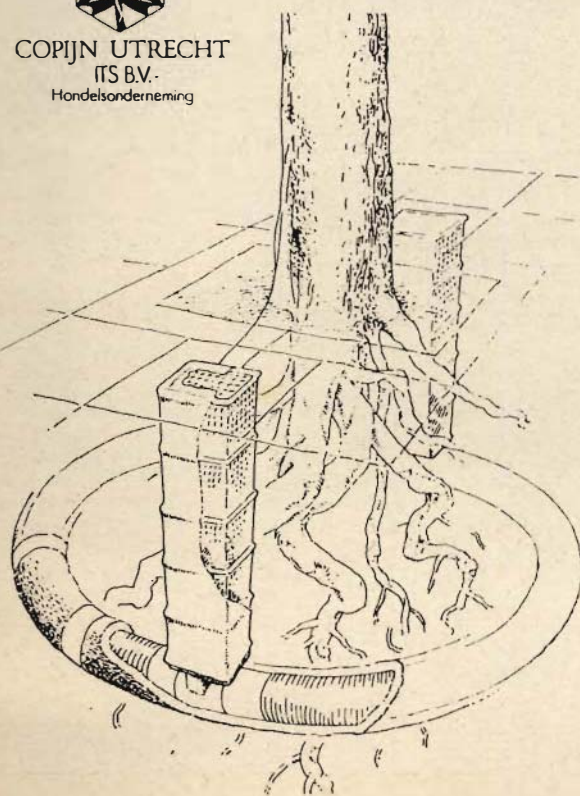
STIERMAN-SOEST

Postbus 184, 3760 AD Soest, de Beaufortlaan 24, 3768 MJ Soest.
Telefoon 02155-10272*. Fax 02155-19282. Telex 43434 stier nl.

**COPIJN UTRECHT
ITS B.V.**
Handelsonderneming

BELUSYSTEMEN

BELU-ROOSTER type 2

Beluchttingsroosters type 2 kunnen beluchting van de boomspiegel goed bevorderen. De wortelgroei zal hierdoor vooral in de eerste jaren na aanplant sterk toenemen.

Toevoeging van een ENKADRAIN plaat onder het rooster en Argex of lava dat in het rooster gestrooid wordt, zullen verdichting van de grond en onkruidgroei tegengaan. Hierdoor is er een basis voor blijvende luchtuitwisseling geschapen. De zuurstoftoevoer en vochtindringing (ook bij water geven in overigens dichte bestratingen) worden gestimuleerd terwijl het wortelgestel zich diep en gezond zal verankeren. De wortels zullen op deze manier niet oppervlakkig direkt onder de tegels naar zuurstof en vocht gaan zoeken, waardoor de opgroei van de tegels wordt vermeden.

Dit volbad verzinkte rooster heeft de afmetingen van 90 x 90 cm en bestaat uit twee delen. Boomgatdiameter 40 cm. Het rooster wordt geleverd met grondpennen. Afwijkende maten op aanvraag.

BELU-rooster
type 2

Verkoop boomverzorgings- en tuinmaterialen,
organische meststoffen,
biologische gewasbeschermingsmiddelen.

Tel 030-610808
Postbus 9177, 3506 GD UTRECHT
Gageldijk 4 F

BOMEN EISEN BODEM- RUIMTE

Een optimale wortelbeluchting is mogelijk door bomengrond te mengen met poreuze **VULKAN® - LAVA** brokken, waardoor veel holle ruimte ontstaat.

Vraag onze dokumentatie Vulkan® - Lava brokken

Naam: _____
Adres: _____
Code/Plaats: _____

Postbus 9
2920 AA
Krimpen a/d IJssel
Tel. 01807 - 13044
Telex 22361
Fax 01807 - 11579

rook krimpen

HUSQVARNA

DE VEILIGE EN BETROUWBARE MOTORZAAG

Een greep uit de vele Husqvarna voordelen:

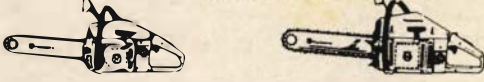
- * volledig automatische kettingrem
- * doeltreffende trillingsdemping
- * laag geluidsniveau
- * functionele vormgeving
- * grootste vermogen bij het laagste gewicht

Let op: nederlands garantiebewijs! 12 maanden garantie!

Meer weten? Stuur onderstaande bon in voor meer informatie

Gaarne ontvang ik van u meer informatie over de Husqvarna semi-professionele motorzagen. (In ongefrankeerde envelop verzenden naar Husqvarna Bos & Tuin, Antwoordnr. 12, 1110 VB Diemen)

Naam: _____
Adres: _____
Postcode/plaats: _____

Husqvarna
De motorzaag specialist

De Samenwerkende Boomverzorgers

Voor: – boom-, bos- en landschapsverzorging
– boombeheersplannen, -onderzoek en adviezen
– boomverplanting en -velling
– groeiplaatsverbetering (Tree-Life Machine)
– klimmaterialen

Leen Hoogstad, Arbori-Arnhem 085-42 42 23

Frans van Jaarsveld, Schalkwijk 03409- 18 80

Henk van Scherpenzeel, Bilthoven 030-28 02 90

Wim Kruijk Boomverzorging, Amsterdam 020-18 29 85

De Samenwerkende Boomverzorgers zijn deskundig, vakbekwaam en hebben reeds een jarenlange ervaring. Omdat boomverzorging nog steeds een dynamisch vakgebied is volgen zij daarbij voortdurend de ontwikkelingen en nieuwe inzichten in zowel binnen- als buitenland. Het is dan ook niet verwonderlijk dat zij daarmee in Nederland vaak aan de basis staan van vernieuwingen op dit gebied.

Waarborg voor Kwaliteit

Bomennieuwsartikelen in 1989

Hoofdartikel

	blz.
1989 Jaar van de waarheid	3
Bomen zijn in	19
Bordjes met boom- en struikbeschrijvingen te koop	39
Tussen leven en overleven	51
Bomen zijn onmisbaar in stad en landschap	71

Informatiebladen

Folder 'Bomen & Beesten' bijlage nr. 1	
Herdenkingsbomen door de eeuwen heen	25
Folder 'Bomen & Bermen' bijlage nr.3	
Bomen zijn niet helemaal van hout	57
Folder 'Bomen & Behoud' bijlage nr.5	
De lindeboom in Nederland (deel 1)	115

De bescherming, financiering en verzorging van bomen

Bijdragen herstel waardevolle bomen	24
Onderhouden van monumentale bomen - drie visies	77
Snoeien en onderhouden van leilinden	86
Bescherming	87
Voorstel tot Model-subsidieregeling	88
Subsidieregeling instandhouding waardevolle bomen in de gemeenten Gouda en Houten	89
Subsidieregeling buiten de bebouwde kom	93
Gevraagd f 3,6 miljoen	94

Veel voorkomende ziekten en plagen bij bomen

De Dennemoorder (33)	42
Paddestoelen op bomen wel of niet schadelijk?	97

Waardevolle oude bomen

De 'valse acacia' van Kasteel Doorwerth (27)	29
Behoud van de linden bij de Oude Jan te Velp	44
De Honingboom (Sophora) een stadsboom bij uitstek (28)	55
De bomen van natuurpark Hassinkbos (29)	110

Bomen in het Landschap

Bomen op dijken (5)	20
De betekenis van bomen (6)	52

Bomen in de Schilderkunst

Bomen in de 19e eeuwse Franse schilderkunst	5
---	---

Inventarisatie

Inventarisatie monumentale bomen praktisch rond	61
Drie archiefkasten en een computer vol bomen	72
Inventarisatie en registratie van monumentale bomen, een terugblik	73
De dikste, de hoogste, de oudste en andere feiten	95

Bijzondere activiteiten

Vroege Vogelbos succesvol	4
Minister Nijpels opende Vroege Vogelbos	40
Rode Beuk wordt geadopteerd	41
Computerbedrijf Bull opent nieuw kantoor gebouw	107
Najaarsexcursie in Utrecht	108
Vroege Vogelbos voltooid	110

Algemeen

Ede heeft bomenbeleidsplan	7
Oplissing puzzel 'Verborgten Bomen'	8
Computerprogramma's 'Boom' en 'Groei'	11
Mammoetboom	22
Vlinderstichting roept 1989 uit tot Vlinderjaar	23
De aanstaande vader	24
Bomen kappen is soms nodig	29
Ervaringen van een kontaktpersoon (2)	41
Ontwerp uw eigen boomwandeleroute	43
In dienst bij de Bomenstichting	43
Wijzigingen in de redactie	44
Bomen worden niet serieus genomen	55
Oprichting Nederlandse Varenvereniging	56
Milieutelefoon vijf dagen per week bereikbaar	61
Minder groen in moderne stad	62
Bomen behouden ten koste van alles?	98
350-jarig bestaan Botanische Tuinen Utrecht	108
I.D.S. Conservation Award voor Von Gimborn Arboretum	109
De Paus knielt	112
De Afrikaanse Tulpenboom een exotische schoonheid	118
Ervaringen van een kontaktpersoon (3)	118
Bomenfietsroute groot succes!	120
Boomvarens zijn geen bomen	120
Bomenpuzzel	121

Boekbesprekingen/ uitgaven/ aankondigingen

Herdruk Bomen & Wet verschijnen!	4
Verbindingswegen voor plant en dier	12
Bomengids in kleur	31
Tussen beplantingsplan en eindbeeld	45
Handboek Snoeien	64
Bomenboek voor jong en oud	65
Bomen en struiken	65
Monumentale Bomen	101
Bosstatistiek en landschappelijke beplanting	121
Kersenteelt en rassenoverzicht	122
De Linde	122

De lindeboom in Nederland

Deel 2 - een linde-excursie

In het laatste nummer van 1989 beschreef auteur Bert Maes de mythe die is verbonden aan de linde en ging hij in op het gebruik en de verspreiding van de verschillende lindensoorten.

Deze tweede aflevering is het eerste deel van een excursie door de noordelijke provincies. De meest opvallende of de meest merkwaardige bomen komen hierin aan bod.

Het tweede deel van de excursie wordt geplaatst in Bomennieuws nummer 2.

Groningen

In het vlakke en wijde zeekleigebied van Groningen valt de linde extra op. Een markant beeld geven de hoog gesnoeide en geleide linden, soms in meerdere rijen rondom de monumentale terpboerderijen zoals in Eeuwsom (gem. Rottum), Usquert en Warffum (gem. Breede). Overal langs de oude waddendijken komen oude boerderij- en huislinden voor. Ze zijn hier vanwege de weinig vervuilde lucht rijk aan korstmossoorten. Een toppers in Groningen is de 17e eeuwse winterlinde, met een stamomvang van 485 cm, bij het Kruisherenklooster in Ter Apel. Het is een door de ouderdom grillige maar nog vitale boom. Het is wellicht de oudste winterlinde in ons land. De linde van Ter Apel is voor het genenreservoir van groot belang, omdat er nog maar een paar oude winterlinden zijn in ons land! Op het kerkhof van Blijham bij het oude kerkje staat een uitzonderlijk grote zilverlinde. Deze boom van 565 cm omtrek is geënt op een zomerlinde. Kostelijk zijn de linden op de centrale brink van het vestingstadje Bourtange, een kring van hoge meerstammige linden uit de napoleontische tijd. Het is aan te bevelen om bij Bourtange enkele kilometers over de grens in Heede te gaan kijken. Daar staat de vermoedelijk oudste linde van Europa (ca. 1000 jaar), een zomerlinde met een stamomtrek van maar liefst 17 meter(!). Deze reusachtige en nog zeer levenskrachtige boom behoorde oorspronkelijk bij een, inmiddels verdwenen, kasteel en was wel-

twee karakteristieke kiembladen die op twee handjes lijken, te voorschijn.

Groningen kent diverse grotere en kleinere landgoederen, zoals de Ennemaborgh, waar de linde een rol speelt. Opmerkelijk is de Havezathe in Wedde met oude snoeibomen langs een gracht. Tenslotte noemen we de stad Groningen waar, naast fraaie bomen in de parken, ook onlangs interessante pogingen zijn gedaan, om in het historische stadsdeel linden te planten om

het harde stenige milieu te veraangename. Een verrassing biedt het hofje van het Pepergasthuis met snoeilinden.

Friesland

Ook in Friesland hebben de linden in het vlakke land een bakenfunctie. De mooiste en oudste bomen zoeken we hier echter in het hoger gelegen keileemgebied van Gaasterland. Bekend zijn de stadjes Balk en Sloten met historische bebouwing langs de grachtjes met aan weerszijde markante snoeilindenrijen. Brinken of dorps-

*Friesland: Sloten
Historisch dorpsbeeld met
circa tachtig jaar oude
leilinden langs de gracht
foto: E. van den Dool*

licht als een etageboom gesnoeid. Ongeveer 250 jaar geleden zijn de zijtakken verdwenen of verwijderd en heeft zich op de oude stam een kring van nieuwe takken gevormd. Deze takken zijn nu op zich al weer enorme bomen. In het erbij gelegen bosje zijn in de loop van de tijd verscheidene zaden van de oude boom ontkiemd en uitgelopen tot volwassen bomen. Nog steeds komen er ieder jaar weer lindekiemen, met de

kernen met linden hebben Oude Mirdum, Langweer en Veenklooster. De oude kern van Oostvlieland op Vlieland heeft een straatbeplanting van afwisselend linden en iepen. Typerend zijn in Friesland de kerkterpen met romaanse en vroeggotische kerken, waarom heen een kring van opgaande - of snoeilinden. Voorbeelden zijn Anjum, Midwolde, Marrum, Jouwerd en Metslawier. De oudste lindebeplantingen staan onge-

*Groningen: Rottum
Boerderijterp met vele
snoeilinden als windkering
foto: Bert Maes*

twijfeld op de buitenplaatsen en 'Staten' van Friesland. Schitterende voorbeelden zien we op Wickel, Martenastate, Harstastate, Klinze en Ypeystate. Op Klinze staat bij het 19e eeuwse landhuis de oudste linde van Friesland, de leeftijd wordt geschat op 300 jaar, de omtrek be-

Drenthe: Norg
Brink met fraaie
lindenbeplanting
foto: Bert Maes

draagt 6 meter. Het is een merkwaardige grillige holle boom met overgroeiingen en adventiefwortels. Bij het landhuis is ook een laan van hoge opgaande linden. Op het fraaie landgoed Ypeystate, ontworpen door Roodbaard, staan in laanverband en rond de vijver verscheidene dikke snoeilinden die uit de 18e of vroege 19e eeuw kunnen dateren. Apart is een scherm van

zoeken op de brinken van de dorpen in de beekdalen van het keileemgebied. Ook op het veen, zoals langs de Drentse Hoofdvaart, zijn hier en daar mooie voorbeelden aan te treffen. Weergaloos zijn de brinken van Norg en Gieten met opgaande en snoeibomen rond de oude kerkjes en langs de historische dorpsbebouwing. In Gieten staat een reusachtige linde van ruim 4,5 meter omtrek en een kleinere etagelinde. Ook Borger heeft een kleine etagelinde, hier als Wilhelminaboom uit 1880. Veel monumentale boerenhofsteden met de opvallend hoge rieten daken hebben oude snoeilinden op het erf. In Havelte staan enkele, mogelijk 18e eeuwse, linden op de huiserven van de pastorie en het huis Wartena. Voor het Schulthuis in Diever staan oude linden. Andere voorbeelden zien we in Zweelo en Exloo. Eeuwenoude linden vinden we ook in Emmen, een holle en grillige boom te Eelde (Paterswolde) en bij een boerderij langs het Zuidlaardermeer in Midlaren. Een bezoek aan Assen is de moeite waard, waar in de parken en plantsoenen verscheidene linden van de laat 19e eeuw staan zoals in het landgoed Overcingel.

(landgoed Overcingel is onlangs tot natuurmonument verklaard. Het is voor zover wij weten het eerste monument in de stad. red.)

Overijssel

Het landelijk gebied van Overijssel heeft veel te bieden op lindegebied, vooral langs de IJssel en in de beekdalen. Vermeldenswaard is Twente waar de inheemse winterlinde nog geregeld in

Overijssel.
Havezathe Everloo
Langs de kasteelgracht
staan snoeilinden met een
gemiddelde doorsnede van
ongeveer zestig centimeter.
De leeftijd wordt geschat op
250 jaar.
foto: Bert Maes

lindeboompjes geplant in een halve cirkelvorm, die ouder zijn dan op grond van de dikte verwacht zou worden. Ook kleinere tuinen kunnen onverwachte bomen opleveren zoals in Balk, waar voor een landhuis een tweetal oude snoeilinden van ruim 4 en 5 meter omtrek staan.

Drenthe

De mooiste lindebomen in Drenthe moeten we

houtwallen en boerenbosjes voorkomt o.a. in het Olde Venterink, langs de Weerselose beek en de Dinkel, op de Austiberg en Paaschberg. Twente is het belangrijkste gebied voor inheemse groeiplaatsen van de winterlinde in ons land. Een winterlinde met een stamomvang van ca 5 meter staat langs de weg Oldenzaal-Losser. Zeer oude Hollandse linden staan in de dorpskom van Hellendoorn, bij het voormalige land-

goed Oosterhof in Rijssen, thans museum en in Diepenveen bij Deventer de z.g. Kozakkenlinde. In Wijhe langs de IJssel staat een etagelinde op een boerenerf. Een apart plekje in de wereld is het voormalige vrouwenstift van Weerselo, met boerderij, middeleeuwse kerk en kerkbrink. Voor de 18e eeuwse stiftshuizen staat een viertal zeer hoge meerstammige lindebomen. In Weerselo is ook de Havezathe Everloo, met grillig gevormde snoeilinden langs de gracht en één hoge opgaande boom. Andere fraaie exemplaren staan o.a. in Enter, Geesteren, Heino, Deurningen, Diepenheim en Mander.

Gelderland

Als grootste provincie heeft Gelderland een verscheidenheid aan landschappen en een ruime variatie aan lindebepantingen. In de Achterhoek rond Winterswijk langs de Slinge en Rathemse beek zijn nog enkele inheemse groeiplaatsen van de winterlinde, meestal als restanten van vroeger hakhout. Een bijzonderheid is het voorkomen van de zomerlinde in het gebied langs en in de nabijheid van de IJssel o.a. bij Zutphen, Vorden en Middachten: niet alleen in de lanen en parkbossen bij de vele historische buitenplaatsen (kasteel Vorden, Wildenborch, Ruurlo, Voorst, Middachten, Enghuizen, Boekhorst, Hackfort en Verwolde b.v.), maar ook in de houtwallen. Gezien de ecologie van deze lindensoort en ook het voorkomen van zeer oude zomerlinden zoals de zogenaamde Lodewijkslinde in Vorden en in den Bramel tussen Warnsveld en Vorden, mag deze soort hier als inheems worden beschouwd. In de buurtschap Warken bij Warnsveld staat een Hollandse linde van ca. 7 meter omtrek, wellicht 300 à 400 jaar oud, op een boeren erf. In Lochem, bij boerenhoeve Blankenburg, staat een linde die geplant is in 1795.

De zomerlinde verjongd zich ook op verschillende plaatsen. De linde van den Bramel is opmerkelijk omdat de onderste zijtakken laag afhangen tot op de grond, wortelen, en nieuwe uitlopers vormen. Het resultaat is een aantal kringen van jongere bomen rondom en verbonden met de moeder-boom.

Ofschoon uit de resultaten van stuifmeelonderzoek blijkt dat op de Veluwe ooit lindebossen moeten zijn geweest, is de zandbodem weinig geschikt. Toch staan in de pittoreske landelijke dorpen aan de randen van de Veluwe en langs de Hierdense beek aardige snoeilindebepantingen zoals te Elspeek, Elburg, Uddel, Garderen, Gortel en Staveren. Het rijkt zijn de zuidflank: (de Wageningse berg met Renkum, Bennekom, Heelsum, Oosterbeek) en de landgoederen rond Arnhem. Eeuwenoude linden staan te Wezep fraai in het weiland naast een oude duiventoren, in Barneveld met verweerde en grillige exemplaren op boerenerven in de buurtschappen Terschuur, Schaffelaar en Kallenbroek, in Hummelo-Laag Keppel. Een zeer monumentale boom staat op een boerenerf in Oosterhuizen onder Apeldoorn. In Veessen, Gemeente Heerde, staat een vier-etagelinde. In de streek van de Nederrijn en de Waal vallen de dijkclinden op, hetzij als bakenbomen op het dijktaalud zelf, of als gesnoeide leilinden voor de boerderijen. De oudste dijklinde staat in Driel bij Heteren. Op de rivierkleigronden zijn enkele landgoederen

met parkbossen, waar lindelane zijn aangeplant en die deels een onderdeel van het bos vormen. Deze bostypen zijn vrij zeldzaam en hebben vaak stinseflora. We noemen Mariënwaard, Zoelen en 's Heerenberg. Enkele veelal nog gaaf bewaard gebleven historische rivierdorpen en -stadjes hebben snoeilindebeplan-

tingen: Buren, Beusichem en Batenburg. In Beesd is de fraaie snoeilindebepanting in de Dorpsstraat onlangs onnodig gekapt, maar gelukkig wel herplant.

In het Rijk van Nijmegen bevinden zich enkele - mogelijk inheemse - groeiplaatsen van de winterlinde op de Duivelsberg bij Beek (gem. Ubbergen), met hoge bomen van zo'n anderhalve eeuw oud, en op de St.Jansberg bij Groesbeek. Bij Berg en Dal en Ubbergen zijn enkele oudere lindelane. Curieus is het snoeilinde-laantje op de Kopse Hof. Er is een heuvel met

een kring van linden waarbij de wortels nabij de stamvoet door erosie vrij liggen. Een zeer oude holle snoeilinde staat voor een huis in Heumen. Tenslotte is een bezoek te adviseren aan de botanische tuinen van de Landbouw-Universiteit in Wageningen waar ook enkele exotische linden-soorten uit Amerika, de Kaukasus, China en Japan zijn te zien. Het is in ons land de meest uitgebreide levende lindencollectie.

Bert Maes.

Snoeilinde laantje op de Kopse Hof

Literatuur

- Berk, G.L., 1976. Ons Bomenland. Bussum.
- Berk, G.L., 1979. Zwervende bomen door ons Bomenland. Bussum.
- Bomenstichting/Staatsbosbeheer. Archief bomeninventarisatie. Utrecht.
- Copijn, J., ca 1977. Bomen laten leven. Amsterdam.
- Fontaine, F.J., 1989. Het geslacht Tilia L., De Linde. Boomspiegel. Haaren.
- Graaff, G. de en J.Pit, 1984. Geheimen van bomen. Barneveld.
- Hendriks, J. en A. Werker, z.j., Bomen in Limburg. Maastricht.
- Maes, N.C.M. en T. van Vuure, 1989. De linde in Nederland. Uitgave Stichting Kritisch Bosbeheer. Utrecht.
- Maes, N.C.M., 1989. De linde in Brabant. In: Monumenten. Helvoirt.
- Maes, N.C.M., 1989. De linde in Nederland (1). In: Bommennieuws, december 1989.

Gelderland. Den Bramel. Deze oude zomerlinde heeft natuurlijke alleghers gevormd. Op de plaats waar de tak de grond raakt, heeft deze geworteld en is hij uitgelopen. Zo zijn rondom de moederboom enkele cirkels van jonge linden ontstaan. foto: Bert Maes

De bomen in het schildersreservaat van Sababurg

Dat ook de Kunst met een grote K een voornaam rol in de natuurbescherming kan vervullen staat vast. Dat is duidelijk gebleken uit de protesten en akties van de schilders van de befaamde School van Barbizon in Frankrijk, die zich in de 2e helft van de 19e eeuw voor het behoud van het Bos van Fontainebleau inzetten (zie bomennieuws nr. 1/1989).

Een soortgelijke, minder bekende gebeurtenis, had plaats in Duitsland in het begin van onze eeuw. Wederom waren het de kunstenaars, die zich beijerden om delen van het oude Reinhardswald in Hessen met zijn rijke geschiedenis en zijn woudreuzen voor ondergang te behoeden.

beukemast fourageerden. Dit zogenaamde Hutewald, resultaat van menselijke activiteit, ontstond door het wijd planten van eikeheesters - 10 bij 10 meter of meer - waardoor zich onder de bomen een gras- en kruidenvegetatie kon ontwikkelen, die door het vee werd afgegraasd. Door regelmatig snoeien en later door knotten van de eiken vormden zich bomen met korte stammen en brede kronen, hetgeen de bloei en de produktie van eikels ten goede kwam. Nadat de aardappel zijn intrede had gedaan in deze gewesten, werden de varkens blijvend in stallen gehuisvest. Dit leidde echter tot een omvangrijke strooiselroof uit deze bossen. Daarnaast was het Reinhardswald ook een belangrijke leverancier van hout. Bijzonder grote hoeveelheden brandhout waren nodig voor de vervaardiging van potas, een onmisbaar ingrediënt voor de glasfabricage.

Vernietiging van het bos

Door het grazende vee en de varkens werd de natuurlijke verjonging van het bos geheel te niet gedaan. Door strooiselroof (het verdwijnen van de waardevolle humuslaag) verarmde de bodem in sterke mate, hetgeen nog eeuwen later zal blijken door te werken in de slechte groei van de bomen op deze terreinen. Het buitensporig brandhoutverbruik bracht onvoorstelbare schade aan het Reinhardswald toe. Hoewel de begrazing door vee tegen het einde van de 19e eeuw ophield, was de situatie précair, want grote oppervlakten bos waren geheel verdwenen, zodat er zelfs sprake was van houtgebrek. Herbebossing van deze uitgeputte gronden met eiken werd een fiasco. Pas vele jaren later zou men ertoe overgaan om fijnspar aan te planten, daar deze boomsoort geringere eisen aan de bodem stelt.

De school van Rocholl

Toen de laatste resten van dit karakteristieke Hutewald verloren dreigden te gaan, werd door een groep kunstenaars onder de bezielende leiding van Theodoor Rocholl, professor aan de Kunstacademie van Dusseldorf en collega's P.P. Muller, A. Metzger en C. Banzer het initiatief genomen om dit unieke stuk natuur te beschermen. Daartoe kwam in 1907 in samenwerking met het Pruisische Staatsbosbeheer een reservaat tot stand van circa 66 ha.

Dit reservaat, bekend als het 'Urwald', maakt momenteel deel uit van de boswachterij Reinhardshagen. In dit landschappelijk boeiende gebied bevinden zich tal van 500- tot 600-jarige eiken, 400-jarige beuken en heel oude haagbeuken. De grote bekoring van dit 'oerwoud' - het is geen maagdelijk oerwoud - ligt vooral in de schilderachtige schoonheid van de vele woudreuzen, die markante namen, zoals de 'Kamineiche', de 'Wappeneiche' of 'Eiche auf zwei Beine' dragen.

afb. 1
Theodoor Rocholl
'Oude Eik'
Schilderij, Olieverf
Stadtmuseum Hofgeismar

Veeweide, strooiselroof en brandhout

Vele honderden jaren lang, tot in de 2e helft van de 19e eeuw, werden grote delen van het uitgestrekte Reinhardswald in Hessen voor het weiden van runderen, paarden en schapen gebruikt. Bovendien werden er in de herfst grote kudden varkens gehoed, die op de eike- en

Enkele van deze oude eiken werden door Theodoor Rocholl geschilderd (afb. 1 en 2).

Leven versus dood

Vele van deze 'sprookjesbomen' hebben in ernstige mate van de hevige bosbrand van 1933 geleden. Naast de nog levende, majestueuze eiken en beuken, vormen de dode, omgevallen bomen een triest beeld van hun ondergang, maar tegelijkertijd een rijke voedselbron voor vele paddenstoelen, waaronder de algemeen voorkomende '*Fomes fomentarius*' (L. ex Fr.) Kickx en '*Ganoderma applanata*' (Pers. ex Wallr.) Pat., waarvan de vele console-achtige, harde vruchtlichamen getuigen.

De aandachtige toeschouwer ziet hier prachtige voorbeelden van de geweldige dynamiek in de natuur, van de afbraakprocessen en synthese door schimmels en bacteriën en hun onderlinge rivaliteit, vooral echter van de verbijsterende vormen- en kleurenrijkdom, waarmee het leven zich op deze planeet manifesteert.

Helaas, ondanks intensief natuurwetenschappelijk onderzoek, dat ons steeds weer wijst op de heersende wetten van de natuur, weigert onze technologische denkwijze de feiten te accepteren en blijven we praten over nog meer economische groei. De recente film 'Der Kahlslag' op de Duitse TV heeft ons een huiveringwekkend

beeld van de toekomst van de bossen laten zien, een beeld dat nachtmerries oproept voor alle vormen van leven op onze unieke aarde.

dr. J. Gremmen

afb. 2
Theodoor Rocholl
'Oude Eik'
Schilderij, Olieverf
Privé-bezit, Fam. Koseck,
Sababurg
Foto's welwillend ter
beschikking gesteld door de
heer H. Bürmeister, Directeur
van het Stadtmuseum te
Hofgeismar.

Bomen en de 3e Nota Waterhuishouding

De ondertitel die het boekje draagt waarin deze Nota is neergelegd luidt: 'Water voor nu en later'. Een mooi begrip. Beschreven wordt het landelijk integraal waterbeheer voor de periode 1990-1994 met een doorkijk naar de verdere toekomst. Als hoofdlijn voor het landelijk beleid komt er dan: 'het hebben en houden van een bewoonbaar land en het ontwikkelen en in stand houden van gezonde waterstaatkundige systemen die een duurzaam gebruik garanderen'. Daar kun je het als boom wel mee eens zijn.

De Nota laat - na een schets van de huidige situatie ten aanzien van kwantiteit en kwaliteit van het water en een schrikbeeld van de ontwikkelingen als het beleid niet zou veranderen - zien welke normen er minimaal nagestreefd zouden moeten worden om genoemde hoofdlijn waar te maken. Vervolgens worden streefbeelden voor de verschillende onderdelen die het waterbeheer kent, gegeven en strategieën aangeduid om die beelden te bereiken. Het geheel leidt tot een programma dat bestaat uit het thans reeds gevolgde beleid, verzaamd met een aanvullend beleid, inclusief de financiële en andere gevolgen.

Deze 3e Nota is een helder stuk; de problemen rond het (grond)water worden er duidelijk in weergegeven. En wat belangrijker is: er worden maatregelen geschetst om aan die problemen het hoofd te bieden. Op zichzelf zijn wij daar best blij mee, want bomen hebben het zwaar als het gaat om genoeg water (van teveel is in ons land haast nooit meer sprake), om bereikbaar water en om water van goede kwaliteit.

Toch is er aanleiding om te vragen of deze planten nu wel goed genoeg zijn voor bomen:

- het tempo waarin men een aantal verbeteringen wil realiseren ligt te laag;
- niet alle verbeteringen strekken ver genoeg;
- er is te weinig aandacht voor 'zuinig met water'.

Tempo, voor bomen is haast geboden

De grondwaterstand is vooral in de tweede helft van deze eeuw bijna overal gedaald. Bomen en bossen hebben in toenemende mate met verdrogingsverschijnselen te kampen. In het programma ter bestrijding van de verdroging wordt een tussendoelstelling aangegeven, inhoudende dat het areaal verdroogde gebieden tot 1995 niet verder mag toenemen. Dat zou betekenen dat al die bomen en bossen, die nu reeds te lijden hebben, het zeker nog een reeks van jaren moeilijk zullen houden. Verdere sterfte is dan te verwachten. De in de Nota aangegeven beleidsomkeer zou sneller tot stand moeten komen om deze verdroging tegen te gaan.

(De gevolgen van verzuring en verdroging versterken elkaar. Ook de bestreiding van verzuring gaat (te) langzaam.

Red.)

Op heel wat plaatsen is het niet alleen zaak verdere verdroging tegen te gaan, maar zou ook vergroting van de beschikbaarheid van grondwater voor bomen ter hand genomen moeten worden.

Verdergaande maatregelen

Het is goed dat zowel in het Nationaal Milieu-

beleidsplan als in de 3e Nota de kwaliteit van grondwater zeer de aandacht krijgt. Veel bomen hebben last van stoffen die niet in (goed) grondwater thuishoren. Het is een complexe opgave, die diep in de samenleving ingrijpt, om toename van de vervuiling te stoppen en de bestaande vervuiling te verminderen. Toch mag wel in het bijzonder uit de hoek van levende wezens, die het lange tijd op één vaste plaats moeten bolwerken, opklinken dat een scherper bijsturing van beleid nodig is voor 'het duurzaam' aanwezig zijn van henzelf - bomen dus! - temidden van ons mensen.

De doelstellingen die de 3e Nota voor de vermindering van de vervuiling aangeeft, wijzen uit dat gepoogd wordt om in 1995 een verlaging van de belasting met nutriënten van $\pm 50\%$ te halen. Voor heel wat bomen is dat te laat en zeker is de vermindering te gering, te meer als men beseft dat te verwachten is, dat zo'n streven nooit geheel wordt gehaald.

Waarom zo kwistig met water?

Kostbaar grondwater dat als drinkwater gewon-

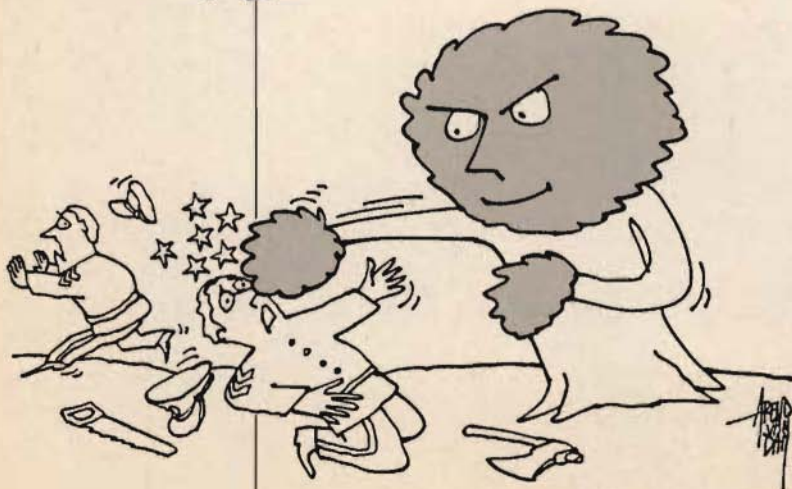
nen wordt, wordt in feite grotendeels anders gebruikt. Het valt ons op dat er weinig aandacht is in de Nota voor vermindering in het gebruik van (drink)water. Wellicht zou door beperking van gebruik van hoogwaardig water tot die doeleinden die hoge eisen stellen, de aanslag die voor de winning ervan op het grondwater gedaan moet worden, kunnen verminderen.

Al met al:

De 3e Nota Waterhuishouding geeft goede aanzetten, die de indruk geven dat het ernst is met de zorg die men het water wil geven. Terecht. Maar aan de andere kant vinden we dat de ingrepen die men wil toepassen niet altijd ver genoeg gaan en te traag gerealiseerd worden om het leven en het welzijn van heel wat bomen veilig te stellen.

J.W.G.P.

Doe- het- zelf- agenten

Twee Bennekomse agenten gingen naar aanleiding van een telefoontje naar de Oostbreukelderweg. Daar zouden overhangende takken het fietspad blokkeren. Dat bleek inderdaad het geval te zijn. De dienders vonden het niet nodig de brandweer daarmee lastig te vallen. Ze zouden dat karweitje wel even zelf klaren.

De één klom in de boom en ging met een bijl de lastige takken te lijf, de ander ruimde de gevallen takken op. Op een gegeven moment zag de opruimer, toen zijn maat een vier meter lange tak van 30 à 40 centimeter doorsnee aan het bewerken was, die tak afbreken en vallen. Hij rende opzij, struikelde, viel en kreeg de vallende tak nog even tegen zijn linker heup.

De 31-jarige agent werd naar het ziekenhuis gebracht, waar men vaststelde dat de heup flink was gekneusd. Hij moet voorlopig rust houden.

Dit berichtje troffen we vorig jaar aan in een regionale krant. Tekenaar Arend van Dam voorzag het van een passende illustratie.

De moraal van dit verhaal: Werken aan bomen is werk voor specialisten, die op de hoogte zijn van de risico's, die boom en mens lopen bij het afzagen van dikke takken.

Oplossing Bomenpuzzel

De bomenpuzzel in het vorige nummer leverde een aantal goede inzendingen op. De aangekondigde adder onder het gras bevond zich in de horizontale schrijfwijze: 1 - ccccccc; 2 - aaaaaaa; 3 - tttttt; 4 - aaaaaaa; 5 - llllll; 6 - ppppppp; 7 - aaaaaaa. Als dit was ingevuld, had zich verticaal zeven keer het woord Catalpa gevormd; de latijnse naam voor Trompetboom.

Uit de goede inzenders is J. Zoontjes uit Zegge als winnaar geloot, die de prijs, het boekje 'Van Broekboom tot Boomgek', inmiddels heeft ontvangen.

Aktueel

Paardekastanje in Vorden moet toch weg?

In 1985 voerde de Bomenstichting samen met enkele bewoners van het Gelderse Vorden actie voor het behoud van twee paardekastanjes in het plantsoen voor de Nederlands Hervormde Kerk. De bomen vertoonden een verminderde vitaliteit en dit was voor de gemeenteraad aanleiding om te besluiten de bomen te vellen.

Na deskundig onderzoek, waaruit duidelijk werd dat met wat boomverzorgende maatregelen de bomen weer enige tijd meekonden, ging de gemeenteraad overstag en besloot de bomen voorlopig te laten staan. De nodige onderhoudswerkzaamheden werden uitgevoerd.

In de jaren daarna bleek toch dat de zware boom langs de weg niet bestand was tegen de verkeersdruk. De boom takelde langzaam verder af, terwijl de andere, die veel meer wortelruimte heeft, er redelijk bijstond.

Het zomerbeeld van de paardekastanje was ook bij het gemeentebestuur opgevallen. Eind 1989 was het voor het College aanleiding om de discussie over het behoud te heropenen. De heer Niessink van de Dienst Gemeentewerken van Vorden vroeg de Bomenstichting, als ruggeleuning in de besluitvorming, om een oordeel te geven over de levensverwachtingen van de boom. Kontaktpersoon in de regio, H. van Dam uit Voorst, heeft een inspectie uitgevoerd. Zijn konklusie was als volgt.

Enkele takken van de paardekastanje zijn met tuidraden verbonden aan een zware hoofdtak. Juist deze zware tak vertoont nu afstervingsverschijnselen. Wanneer die tak zou bezwijken dan bestaat het gevaar dat de hele boom in één keer

voor een groot deel uit elkaar breekt. Gezien de standplaats is dit risico onaanvaardbaar. Een oplossing is om de boom te onderwerpen aan zeer ingrijpende boomverzorgende maatregelen.

In overleg is besloten om van verdere actie voor het behoud van de boom af te zien en het laatste woord aan de gemeenteraad van Vorden te geven. Uiteraard betreurt de Bomenstichting het, dat deze majestueuze boom waarschijnlijk vervroegd aan zijn einde zal komen.

F.R.M.

Ceder in Hilversum gered

Door plannen om de Soestdijkerstraatweg in Hilversum te reconstrueren en voorafgaand daaraan de onderliggende riolering te renoveren, ging bijna een prachtige ceder verloren. De boom staat in het trottoir van bovengenoemde straat en dwarsboomde de plannen. Buurtcomité's en de Bomenstichting, onder aanvoering van kontaktpersoon D.J. van den Berg, maakten bezwaar tegen de voorgenomen kap. Eind november kwam van de gemeente Hilversum het verlossende bericht:

"In antwoord op uw brief delen wij u mede dat wij hebben besloten geen rooivergunning af te geven voor het rooien van een Ceder langs de Soestdijkerstraatweg.

Tijdens de werkzaamheden aan de Soestdijkerstraatweg is door de nodige voorzichtigheid te betrachten geen schade aan de Ceder toegebracht.

Wellicht ten overvloede zij vermeld dat de Ceder in het afgelopen jaar (in 1988 dus! red.) nog een standplaatsverbetering (het diep inbrengen van meststoffen) heeft ondergaan.

Wij vertrouwen u met het vorenstaande naar genoeg te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend, Burgemeester en Wethouders."

Boekbesprekingen

Langs Velpse Paden

Langs Velpse Paden
Joop Comijs
62 bladzijden
zwart/wit foto's
ISBN 90 80015717
uitg. Velpse Weekblad
prijs f 19.50

Al ruim tien jaar lang verzorgt Joop Comijs afleveringen voor de wekelijkse rubriek "Natuurpad" in het Velpse Weekblad.

Met het uitgeven van het boekje Langs Velpse Paden, is zijn wens om deze afleveringen te bundelen in de vorm van een boekwerkje, in vervulling gegaan. Het boekje bevat een selectie uit zijn rubriek "Natuurpad", waarvan er reeds 550 zijn verschenen.

In tegenstelling tot de titel is het boekje niet echt streek-gebonden. Het bevat allerlei lezens- en wetenswaardigheden over wat er zoal te zien is aan groen en bloemen, in relatie tot mens, dier en milieu. Zo wist u waarschijnlijk wel dat Gelderse roos en klaproos geen rozen zijn en dat onze kerstboom geen den is maar een spar, maar wist u ook dat een hommelveolk veel kleiner is dan het volk van wespen en bijen en dat schimmels nuttig en zelfs onmisbaar zijn? Al bladerend door dit fraaie boekwerkje ontdekt u steeds meer wetenswaardigheden, die de schrijver op zijn natuurpad is tegengekomen. Achterin het boekje treft u bovendien de beschrijvingen van drie wandelingen door het landschap Beekhuizen in Velp en één wandeling door Velp-Noord aan. Ook de vele monumentale bomen die zich op de routes bevinden, komen uitgebreid aan de orde.

Kortom, een leuk en vooral fraai uitgevoerd boekje met mooie zwart/wit foto's en goede beschrijvingen voor schitterende wandelingen rondom Velp. Een leuk boekje om iemand cadeau te doen, maar ook ideaal als handleiding wanneer u de omgeving van Velp wilt verkennen.

Ingrid Sustedt

Kwaliteitsnormering van laan- en parkbomen

Uitgave van de Vereniging
van Nederlandse
Gemeenten, Den Haag
2e druk 1989
ISBN 90 322 2554 5
prijs f 24,-
excl. f 3.50 porto
Boekje is te bestellen bij de
Bomenstichting

Een tweede druk bewijst dat dit boek in een behoefte voorziet. Geen wonder: niet ieder die bomen, grote of kleine, wil planten en zich voorstelt hoe die er volwassen uit zullen zien, kent de eigenschappen die het plantmateriaal moet heb-

heid van de samenstellers staat daarvoor borg. De afnemer van planten die te zijner tijd tot boom moeten uitgroeien, wordt hierdoor in staat gesteld, doelmatige kwaliteitseisen te stellen. Voor de kwekers is het een groot voordeel dat zij zich hierop kunnen instellen. Het is overigens niet zozeer een boek voor de particulier die eens een boompje in zijn tuin wil planten; het is vooral bestemd voor kwekers en grootverbruikers.

ben om dat resultaat te bereiken. Bij verstandig gebruik van deze publicatie kan aan de toekomstwensen voldaan worden; de deskundig-

Het onderwerp is als volgt ingedeeld:

1. Een beschouwing betreffende de eigenschappen van bomen en de factoren die hun kwaliteit voor de gebruiker bepalen, en de betekenis van hun conditie. Bij dit laatste wordt met nadruk gewezen op de invloed van transport en opslag.
2. Een omschrijving van de gewenste opbouw en maten van de fasen waarin bomen geteeld en geplant worden, met bijzondere aandacht voor het wortelstelsel.
3. Een verantwoording van de gevolgde sortimentskeuze en een overzicht van de methoden van kwaliteitscontrole.
4. Een bespreking van de verschillende manieren van vermeerdering van houtsoorten, met een tabel die van ruim 400 soorten of variëteiten de waardering, de gezondheidscontrole en de teeltmethode(n) weergeeft. Hierbij is geen naalddhout.

5. Een definitie van de onder 2 beschreven teeltfasen; de gevolgen van het een of meerdere malen verplanten; de sortering en maatvoering die daarmee samenhangen. Van de ruim 400 soorten en variëteiten wordt dit in een tabel vermeld.

6. Een overzicht van de aan de verschillende verschijningsvormen van bomen gestelde eisen en van hun maatverhoudingen. Ook dit is in tabelvorm gebracht.

7. Een afzonderlijke bespreking van bol- en treurvormen met een overzicht van een honderdtal variëteiten die op deze wijze geteeld worden.

8. Een handleiding voor het gebruik van het bovenstaande bij het doen van offertes en het bestellen.

Zonder voorbehoud dient gezegd dat dit boek onmisbaar is voor hen die in het groot bomen kweken, verhandelen en planten. Naast de tabellen en de in het algemeen zeer goede foto's is er maar een bladzijde of veertig tekst te bestuderen om deze kennis op te doen. Dat is dus de moeite wel waard.

K.E. Huizinga.

Donderdag 5 april 1990

Symposium

Bomenstad of stenen stad

Programma

9.30 uur - Ontvangst met koffie

10.00 uur - Welkom

Dagvoorzitter: mr. W. Blanken, burgemeester van Ede

10.10 uur - Opening

Drs. E.H.T.M. Nijpels, VVD-kamerlid en voormalig minister van VROM

10.30 uur - De zakelijke positie van stadsbomen

Drs. M. van Rooijen, verbonden aan de Vakgroep Stads- en Arbeidsstudies, Rijksuniversiteit Utrecht

10.50 uur - Pauze

11.30 uur - De beleving van stadsbomen

Drs. F. Couterier, omgevings-psycholoog, verbonden aan het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

11.50 uur - Een andere manier van zien

F. Matser, gedelegeerd commissaris van Johan Matser Projektontwikkeling B.V., tevens voorzitter van de Stichting Milieubewustzijn en de Stichting Mensen voor Mensen 1

12.10 uur - Lunch

13.30 uur - Bomen in de compacte stad

Ir. J.C. Vogelij, directeur Stedebouwkundig bureau Zandvoort Ordening & Advies

13.50 uur - De beuk erin, of eruit?

Ir. M. ten Cate - van Elsland, directeur van de Bomenstichting

14.10 uur - Pauze

14.45 uur - Discussie

15.45 uur - Receptie

16.30 uur - Einde symposium

Hoe houden we de bomen in de compacte stad? Dat is de vraag die we ons tijdens dit symposium stellen. Bomen horen in de stad. Niet voor zichzelf, maar vooral voor de stadsmens.

Helaas verdwijnen steeds meer stadsbomen naarmate een stad wordt verdicht of uitgebreid. Waar leidt dat toe? Worden bomensteden langzamerhand stenen steden? En wat heeft dat voor economische en psychologische consequenties?

De Bomenstichting organiseert dit symposium ter gelegenheid van haar twintigjarig bestaan. Het symposium richt zich tot stedebouwkundigontwerpers, planologen, projekt-ontwikkelaars, groen-ontwerpers, wethouders Ruimtelijke Ordening, Milieu en Groenvoorziening, directeurs Gemeentewerken, ... , kortom mensen die aan de wieg staan van stedebouwkundige ontwerpen en die in een vroeg stadium kunnen beslissen over het aanwezige groen op de bouwlocatie.

Inleiders

De zes inleiders zullen duidelijk maken waarom stadsbomen van levensbelang zijn voor stadsmensen en voor steden zelf. Er zijn vele rationele argumenten die pleiten voor het behoud van bomen in de bebouwde omgeving. Uiteraard wordt tijdens de inleidingen ingegaan op de vraag hoe de positie van de stadsboom het beste kan worden verstevigd.

Het symposium wordt gehouden in het congrescentrum 'de Reehorst' te Ede. De kosten voor deelname bedragen f 195,- per deelnemer. Dit bedrag is inclusief lunch, consumpties en symposium-dokumentatie.

Voor inlichtingen kunt u zich wenden tot het secretariaat van de Bomenstichting en dan vragen naar Wim Meijers.

Wie weet bomen hoger dan 40 meter?

Hoge bomen zijn in Nederland een zeldzaamheid, althans volgens internationale begrippen. Volgroeide exemplaren van beuk en eik bereiken een hoogte van ruim dertig meter. Sparren en ander naaldhout krijgen in de bossen niet de gelegenheid oud en dus hoog te worden. Ze bereiken ongeveer dezelfde hoogte als de eiken en beuken.

In andere landen van Europa 'staan sparren, die de veertig meter met gemak overtreffen, maar in ons land is dat zeldzaam. Uit de inventarisatie zijn maar enkele exemplaren bekend. Misschien staan er in bospercelen bomen, die ook die 'magische' grens gehaald hebben. Weet u ze te staan, schrijf dan een briefje met daarin een omschrijving van de standplaats, de hoogte en hoe deze is bepaald, naar het secretariaat van de Bomenstichting.

Bij voorbaat dank!

School adopteert boom

Op zaterdag 9 september 1989 werd de eeuwenoude eik bij het Kasteel Doornenburg geadopteerd door de kinderen van de basisschool 'de Doornik' in Doornenburg.

De kinderen namen bij die gelegenheid

Agenda

1 maart

Bekendmaking van de registratie gegevens van monumentale bomen aan de pers
Inlichtingen: Bomenstichting, Leon van Schöll / Frank Moens

14 maart

Aanvang boomplantactie door de Bomenstichting in samenwerking met de Nederlandse Spoorwegen

Plaats: Spoorwegmuseum Utrecht

15 t/m 20 maart

Plantaties bij de stations van de provinciale hoofdsteden

Donderdag 15 maart:

9.30 uur - Zwolle

11.30 uur - Assen

14.00 uur - Groningen

16.00 uur - Leeuwarden

Vrijdag 16 maart:

9.30 uur - Arnhem

11.30 uur - Den Bosch

15.15 uur - Maastricht

Maandag 19 maart:

11.00 uur - Lelystad

14.00 uur - Haarlem

Dinsdag 20 maart:

11.00 uur - Den Haag

15.00 uur - Middelburg

Inlichtingen: Bomenstichting, Wim Meijers

5 april

Studiedag Bomenstichting

getiteld: 'Bomenstad of stenen stad?'

Plaats: congrescentrum de Reehorst te Ede

Inlichtingen: Bomenstichting, Wim Meijers

20 t/m 22 september

Bomenreis

Meerdaagse reis voor donateurs van de Bomenstichting. Reisprogramma en kosten worden in de loop van het jaar bekend gemaakt

27 t/m 29 september

Manifestatie voor bosbouw en de groenvoorziening

Plaats: Park Berg en Bos te Apeldoorn

8 t/m 11 oktober

Beurs 'Groen '90'

Plaats: Jaarbeurs Utrecht

op zich, de boom te bewaken en te beschermen. Op 19 januari jl. besteedde de Nederlandse Onderwijs Televisie aandacht aan de adoptie van de eik, de school en de Bomenstichting in het programma 'Nieuws uit de Natuur'.

Al met al een actie met een zeer positieve uitstraling.

Adverteren
in het

bomen **nieuws**

Vraag vrijblijvend het tarievenoverzicht bij de
Bomenstichting, 030 - 33 13 28

De Halmen 10
7383 BG Voorst
Telefoon 05758 - 1588

VAN DAM
BOOMVERZORGING

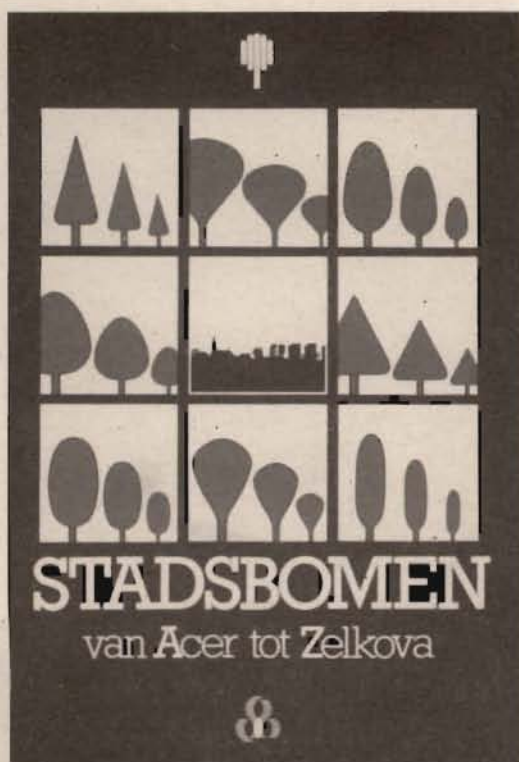
SNOEIEN MET HOOGWERKER OF KLIMTECHNIEK /
BOOMCHIRURGIE/GROEI-TOORNISSEN/AFBOUW- EN
VELLING VAN BOMEN/ADVIES EN INVENTARISATIE

BOMEN EN WET

mr. T. Kroesen-Verjaal,
mr. A. van Oorschot,
mr. W. Vergouw
104 bladzijden
formaat 16 x 23 cm
IBSN 90 700 99 187
prijs f 19,50 voor donateurs
en f 24,50 voor niet-donateurs
(prijzen exclusief f 3,50
verzendkosten).

Verkrijgbaar bij de Bomenstichting.

STADSBOMEN VAN ACER TOT ZELKOVA

IR. T.J.M. JANSON

Geheel herziene derde druk aangevuld met:

- winterkenmerken
- zuurtegraad tolerantie
- overzicht drachtbomen

Uitgave: Bomenstichting en Praktijkschool-Arnhem
286 bladzijden, zwart/wit foto's en tekeningen
ISBN 90 7040504 0

prijs: f 29,- (exclusief f 6,- verzendkosten)

Te bestellen bij de Bomenstichting door f 35,- over te
maken op giro 2108755 t.n.v. Bomenstichting,
Utrecht o.v.v. Stadsbomen van A-Z

Pius Floris

BOOMVERZORGING

Baarzenstraat 17
5262 GD Vught
073 - 56 72 35

VOOR EEN FLORISSANT BOMENBESTAND

ton van den oever bv

boomkwekerijen

Bomen

gangbare sortiment uit de volle grond
nieuwe introducties
cultuurvariëteiten op eigen wortel!
Ton-Bomen

Levering door hele land:

bomen
bosplantsoen
heesters
coniferen
rozen
vaste planten

Rijksweg 13, 5076 PB Haaren (NBr.)
tel. 04117 - 1771/1535
telefax 04117 - 1585

Europaweg 18-20, 7742 PN Coevorden
tel. 05240 - 17280
telefax 05240 - 16099

DE NATIONALE BOMENBANK

Een boom: voor de meeste mensen het herkenbaarste stukje groen;
een stukje natuur in de stad: daar doet u toch álles aan!
De Nationale Bomenbank helpt u daarbij.....

CURSUS BOOMVERZORGING

15 jaar in 3 dagen:

Onze jarenlange ervaring in
boomverzorging brengen wij
graag in een korte praktijkcursus
aan u over.
Desgewenst in uw eigen
gemeente. . .

NATIONALE BOMENBANK BV
TEL. 01840 - 33432
POSTBUS 37 - 3360 AA SLIEDRECHT

UW BOMEN ZIJN HET WAARD